

İSTANBUL YEMİNLİ MALİ MÜŞAVİRLER ODASI
20 ŞUBAT 2020 AYLIK TOPLANTISI

- OTURUM BAŞKANI** : Vehbi KARABIYIK
Yönetim Kurulu Başkanı
- KONUŞMACILAR** : Prof. Dr. Nazım EKREN
Yeminli Mali Müşavir
- : Prof. Dr. Asaf Savaş AKAT
Yeminli Mali Müşavir
- : Dr. Ahmet Mahfi EĞİLMEZ
Yeminli Mali Müşavir
- KONU** : 1.“Günümüz Türkiye Ekonomisi”
2.“İYMMO ve İstanbul Ticaret Üniversitesi
İşbirliği ile gerçekleştirilen İstanbul Yeminli Mali Müşavirler
Ekonomik Beklenti Endeksi sonuçları”
- TARİH** : 20 Şubat2020 -14.00 - 18.00

BAŞKAN VEHBİ KARABIYIK

Eski Başbakan Yardımcımız, Rektörümüz Nazım EKREN, bize iktisadı öğreten Asaf Savaş AKAT hocamız ve eski Müsteşarımız, şimdi Türkiye için hakikaten sayılı ekonomistlerden biri Ahmet Mahfi EĞİLMEZ’i biraraya getirmek bir şölendir. Bunun değerini biliyoruz. Kendilerine tekrar tekrar çok teşekkür ediyoruz. Bu teşekkür yetmiyor kuru, kuru, işte ayrıca plaket de vereceğiz artık.

Hemen biliyorum, sabırsızlıkla bekliyorsunuz konuşmacıları, konuşmaya geçeceğiz. Fakat bir konuyu daha sizlere duyurmam gerekiyor. İlk konuşmayı sayın Nazım EKREN hocamızdan rica edeceğiz. Daha önce de söylemiştik biliyorsunuz “Ekonomik Beklenti Endeksi”miz artık olgunluk yaşına geldi. Şimdi özellikle önce Nazım hocamız sunumunu yapacak.

Evet, Ekonomik Beklenti Endeksimizi hocam daha iyi anlatacak. İki, üç yıldır deniyoruz, hakikaten hepinize çok teşekkür ediyoruz. Buna katılıyorsunuz, büyük emek veriyorsunuz, galiba bu tuttu,bilmiyorum, bakacağız. Önümüzdeki hafta da sayın hocamla televizyonda bir programda bunu anlatmaya çalışacağız kamuoyuna, inşallah umarız faydalı olur. Umarız daha gelişir. Daha içini belki değiştiririz. Elçin hocamız burada, bu işin biliyorsunuz İstanbul Ticaret Üniversitesi’nde mühendisi kendisi, o bütün sayıları bize belirtiyor. Bir yerlere varabiliriz. Elimde 15 – 16 tane isim var. Bunlar Ekonomik Beklenti Endeksinin oluşmasında hakikaten en çok katkıda bulunan arkadaşlarımız. Diğer arkadaşlarımızın hepsi başımızın üzerinde, fakat hepinize veremedik. Onlara hiç olmazsa bir ara isimlerini sayacağız, bir teşekkür edeceğiz. Birde naçizane hediye sunmaya çalışacağız.

Sizlerle bir aydır biraraya gelemedik. Odamızda merak ettiğiniz birçok konu var, birçok Tebliğ var. Bir sürü gelişen olay var. Ne olur bugün onlara ara verelim. Şu güzel, tatlı ekonomi sohbetini birlikte dinleyelim. Ben yeterince de çok konuştum. Şimdi müsaade ederseniz ilk sözü sayın Nazım EKREN hocamıza bırakıyorum. Hocam buyurun lütfen.

Prof. Dr. NAZIM EKREN

Sayın Başkanım, değerli meslektaşlarımız, Odamızın değerli üyeleri, değerli hocalarım, panelistlerim, ağabeylerim diyebilirim, hocalarım da diyebilirim ve değerli katılımcılar. Sayın Başkanım da bugün ifade ettiği gibi, “Günümüz Türkiye Ekonomisi” başlığı altında hocalarımla, meslektaşlarımızla bugün üçüncü buluşmamız. Şimdi sizlere iki tane üçer aylık değerleri kapsayan, sizlere sorduğumuz sorulara verdiğiniz cevaplardan ürettiğimiz son derece kıymetli veri ve bilgileri içeren “İstanbul Yeminli Mali Müşavirler Odası Beklenti Endeksi”ni paylaşmak istiyorum.

İlk olarak şöyle çok hızlı şekilde bu çalışmanın, bu analizin arka planından bahsedeyim. Veri ve bilgileri üreten kurum sizlersiniz. Daha önce de konuştuk, birkaç defa da ifade ettim. Sahip olduğunuz bilgi birikimi ve tecrübeyi bir üniversiteye aktardığınızda ortaya çıkan tabloyu sizlerle paylaşacağım. Bu kapsamda daha önce sadece “Beklenti Endeksi” ürettiyorduk. Son iki toplantıda sizlerden gelen talepleri de dikkate alarak, hem beklenti endeksi ürettiyoruz, hem de beklenti endeksinde dikkate aldığımız sektörlerde “sorunlar ve çözümler önerilerini” de sizlerden alıyoruz. Dolayısıyla kapsamı bu şekilde belirledik.

Bu çalışmanın amacı da iki türlü, bir tanesi bu veri ve bilgilerin özel sektör kuruluşları ve temsilcileri hem ölçeklere göre, hem de sektörlerle göre şirketlerdeki durumları paylaşabilecekler. Belki de daha önemlisi kamu otoritesinin ve de ekonomi yönetiminin buradan elde edilen verilerle ekonomiyle ilgili karar alma ve uygulama süreçlerini iyileştirmesi de mümkün olacak.

Endeksleri hesaplarırken uluslararası literatürde yaygın olan ve kullanılan modelleri kullandık. Endeks değerlemesinde de eşik olarak 50’yi değer aldık. 50’den yüksek olan beklentilerin olumlu, 50 olursa nötr, 50’den düşük olursa beklentimizin nispeten olumsuz hale geldiğinden bahsederiz.

Bu tabloyu sizlere teşekkür etmek için sunuyoruz. 2018’in birinci, ikinci çeyreğinden, 2020’nin birinci ve ikinci çeyreğine kadar topladığımız anket sayısı ortalama 264 olmuş en son. Daha önce arkadaşlardan, toplantı yaptığımızda sizden gelen talepler doğrultusunda finans, bilişim, sağlık ve lojistiği eklemiştik. Başkan da az önce yukarıda toplantı yaparken de söyledi, sizden gelirse bir sektör daha ekleyebiliriz. Buna muhtemelen gıdayı ekleyerek biraz daha derlenmiş, toparlanmış olacak. Bu haliyle bakıldığında hiç de fena olmayan bir anket grubunun da olduğunu söylemek mümkün.

İkincisi, anketlerde ne soruyoruz diye düşünüldüğünde, işte anket formunu sizlere iletiyoruz. Orada sizin işaretlediğiniz tercih ve önceliğinize göre, sektörlerin az önce bahsedeceğim şirketlerin büyüklüklerine göre sıralamalarında üniversitemizin “Ekonomik Finans Araştırma Genel Merkezi” bunun matematiğini oluşturuyor. Artan ve azalanları ayrı ayrı hesaplayıp, endeksin artan bir değerde mi, azalan bir değerde mi olduğunu da bu formülle sizlerle paylaşacağız.

Bu önemli bir tablo, ankete başlamadan önce yine bir grup Yeminli Mali Müşavir üstatla birlikte soracağımız soruların, hesaplamayı düşündüğümüz endeks içindeki ağırlığıyla ilgili bir çalışma yaptık. Ağırlıklarını da bu şekilde belirledik. Dolayısıyla sistemi de bundan sonra bunun üzerine oturtuyoruz.

Şimdi şöyle bir tablo söz konusu; Kaç tane endeks üretiyoruz sizden gelen verilerle; bir tanesi, “bileşik endeks” bütün endekslerin ortalama manşet değerini, diğeri “cirolarına göre endeks” üç tane, diğeri “istihdam edilen personel sayısına göre şirketlerde endeks” o da üç tane, dolayısıyla bir de sektörlerin alt bileşenlerine bakarsanız 11 endeks üretiyor.

Değerli katılımcılar, ortaya çıkan tablo sadece bir tek veriyle açıklanacak bir endeks değil. 18 ayrı endeks hesaplıyoruz. Ve 9 tane değişik şekilde hesaplamak mümkün. Yani ciro düzeyinden başlayın, bileşik endekste dikkate aldığınızda “18 x 9 =” 162 civarında bir rakam hesaplıyoruz. Her rakamın hem sektör içinde, hem de o endekslerin alt göstergelerinde farklı alanları bulunuyor.

Sorun tespiti ve çözüm önerisinde de ankete şöyle bir şey eklemiştik; Hangi sektördeyse üstatlar, hangi sektörü, hangi şirketi değerlendiriyorlar ise, oradaki ana sorun nedir? Önerdiği çözüm önerisini bir tek soru soruyoruz ki, çok fazla detay olmasın. Sonra biz onları ağırlıklandırıp biraz sonra bahsedeceğim ilk 5'e giren sorunları da, çözümleri de sizlerle paylaşacağız.

Şimdi bu genel arka plandan sonra endeksin birinci değerini sizlerle paylaşıyoruz. “Bileşik Endeks” demek şöyle demek; Hani az önce söylediğim bütün sektörleri, cirolara göre firmaları, istihdama göre firmaları dikkate aldıktan sonra, hesapladığımız “manşet endeks” 2020'nin birinci çeyreği ve ikinci çeyreği rakamları az önce söylemişim ya, hesaplamalarda eşit 50 olduğu için, Yeminli Mali Müşavir üstatlarımız, meslektaşlarımız ekonomimizin Türkiye'nin ilk yarısında geçmiş seneye oranla toparlanma ihtimalinin yüksek olduğunu söylüyor, “50” ve “53” olarak.

Bunu biz milli gelirdeki değişim oranlarıyla ilişkilendirelim. Bir önceki çeyreğe göre, milli gelir rakamlarına baktığımızda, bizim endeksle milli gelirdeki bir önceki çeyreğe göre, sadece 2008'in birinci çeyreği hariç, onu da bir önceki yıl hesapladığımız için dikkate almadık, hepsiyle örtüşüyor. Yani şöyle demek istiyorum; Milli gelirin bir önceki çeyreğe göre değişimi neyse, Yeminli Mali Müşavir üstatların da belirlediği, oradaki değişim oranları, beklenti değişim oranları birebir örtüşüyor. Dolayısıyla milli gelirdeki değişim oranlarını Yeminli Mali Müşavirler değişim oranlarından oldukça önce görüyorlar. Bu trend devam ederse, öyle bekliyoruz, çok iyi bir öncü göstergelyi de elde etmiş olacağız ana hatlarıyla.

İkincisi, az önce söylemişim hani ağırlıklarına göre hesapladığımızda durum nasıl olacaktır diye, bu ilginç bir tablo. Örneğin, üç tane kırmızı nokta var 50'den düşük olan. Bunlardan bir tanesi “çalışan beklenti sayısı”. Muhtemelen burada Yeminli Mali Müşavirler hesap yaptıkları, denetledikleri, inceledikleri, danışmanlık yaptıkları şirketlerin perspektifinden baktıklarında çok kötü değil, ama beklenti konusunda da iyi bir iyimserlik içinde olmadığını söyleyebiliriz.

Diğeri, “şüpheli alacak” beklentisinde aynı sorunla karşı karşıya.

Sonuncusu da, “yabancı kaynak” beklentisiyle bir proaktif yaklaşım yapayım. Buraya gelmeden önce sabahleyin “tüketici güven endeksi” yayınlandı. Bir önceki aya göre düşük çıktı. Dolayısıyla Yeminli Mali Müşavirinki her ne kadar aylık değilse bile, üçer aylık verileri gösteriyor olsa bile, orda çalışan sayısındaki beklentinin olumlu olmaması, insanların, en azından

tüketicilerin işsiz kalma ihtimalini dikkate alırsanız, o endekse bile ilişkilendirmek ve tutarlı hale getirmek mümkün.

Cirolarına göre düşündüğümüzde ana hatlarıyla, küçük firmalar, orta ölçekliler, büyükler diye bakıldığında, 2020'nin ilk yarısında, birinci çeyrek ve ikinci çeyrek olarak küçük firmaların beklentilerinin nispeten iyi olmadığını, ama diğer orta ve büyük ölçekli firmaların beklentilerinin daha iyi olduğunu gösteriyor endeksimiz.

Çalışan, istihdam edilen kişi başına firma sayısına bakıldığında da, bu sefer kötü bir tabloyla karşılaşılıyor, hemen hemen hepsi ikinci yarıda ekonomide kendi açılarından olumlu bir beklentinin içinde olduklarını görmek mümkün.

Bu da değerli katılımcılar, değerli hocalarım sektörler itibariyle bakıldığında birinci ve ikinci çeyrek, ya da ilk yarıdaki değişim nasıldır diye, sadece kırmızı olarak bakarsanız, ticaret sektöründe yakında olsa bir miktar, inşaat sektöründe ve sonuçta da finans sektöründe beklentiler konusunda diğerlerinden daha iyi olmayan bir tablo söz konusu.

Şimdi bunları az önce söyledim, yani 100 küsur ayrı alt bileşeni var. Ama burada sadece ana hatlarıyla, genel çerçeveyi manşet değerleri sizlerle paylaştım. Milli gelirdeki değişim oranlarıyla ilişkisini de gösterdik. Buradan çıkan çok basit, çok açık sonuç şu; Yeminli Mali Müşavirlerin bize gönderdiği, üniversitede işleyip, hazırladığımız endeks, sonuçta ekonominin genel gidişatı konusunda ciddi bir sinyal veriyor. İyi bir alt yapıyla bunu takdim edersek topluma, ekonomi dünyasına ve ticaret âlemine, hem şirketlerin büyüklükleri itibariyle, hem sektörlerin, hem de kamu otoritesinin bu verilerden bizim de düşündüğümüzün dışında veri ve bilgi üretmesi mümkün olacak.

Şimdi ikinci anket grubu, demiştik ya her üstadımız ilgilendiği sektörle veya şirketle ilgili sorun nedir? Önerdiği çözüm nedir? Bunu bir görelim diye, onu da özet hale getirdiğimizde, son iki çeyreği karşılaştırsak, 2019'un son iki çeyreğiyle, 2020'nin ilk iki çeyreğine baktığımızda ortak olan iki tane özellik var. Örneğin; 2019'da döviz kuru % 24 bir ağırlığa sahipken, 2020'de kaybolmuş ekonomi, siyasi belirsizlik 2020'de artık gözüküyor. Tahsilat sorunları bir miktar azalmış. Ama 2020'de talep daralması ve finansman geçen seneden kalan sorunlarla devam ediyor, yansıyor görünüyor. İlginçtir, mevzuat, vergi yükü ve maliyet artışları da bu çeyrek içinde, bu ilk yarı içinde, muhtemelen şirketlerin ve ekonomi yönetiminin ilgileneceği temel sorunlar gözüküyor.

Bunun da yine çok alt ayrımları var. Şimdi isterseniz şöyle bir sonuç çıkartırız bundan biz. Yeminli Mali Müşavirler yasada belirtilen çerçevede, hem ilgilendiği, denetlediği, danışmanlık yaptığı şirketlerin bilançolarını ve gerçek tablosunu görüyor. Hem de onların kamu mercilerinde olan ilişkilerini yönetiyor ve kamu mercilerine de bir rapor yazıyor. Dolayısıyla her tarafı, iki tarafı da bilen bir bilgi birikimi ve tecrübeye sahipse, bu veriler bize şunu söylüyor değerli üstatlar. Önce böyle bir ekonomik yapı, böyle bir ekonomik ortam, böyle bir ekonomik görünüm varsa, iş dünyasına düşen yükümlülüğün de olması lazım. Onu da şöyle ifade edeyim; Şirketlerin "stratejik tepki üretme kapasitesi" dediğimiz konjonktüre göre tedbir alabilme yeteneklerinin artırılması gerekir. Bunu yine yapsa yapsa Yeminli Mali Müşavirler birlikte çalıştığı şirketlere başka bir modelle danışmanlık yapmaları gerekir.

İkinci önemli sonuç bu tablodan çıkan; Kamu otoritesinin de yükümlülüğünün olması lazım. Az önce hem endekste, hem de sorunlarda gördük. Kamu ekonomisi, kamu otoritesi de, ulusal

ekonomik, finansal ve hukuksal alt yapıyı güçlendirirse tablonun iyileşme ihtimali çok yüksek. Orada yine mevzuattı, vergiydi, finansaldı, maliyetti gibi kalemleri görmüştük.

İki, kamu otoritesinin ve iş dünyasının birlikte yapacağı önemli bir iş de, kurumsal ekonomik koordinasyon sistemi oluşturmak olmalıdır. Yeminli Mali Müşavirler hem kamuya hizmet veriyorsa, hem özel sektöre hizmet veriyorsa, böyle bir koordinasyonun içinde iyi bir "ara yüz" de olabilirler.

Son olarak da, yine kamu otoritesi ve iş dünyasının ortak yapacağı bir iş de, hepimizin dillendirdiği, Oda'nın da bir ara planladığı, düşündüğü, yeni bir büyüme mekanizması kurmak gerekir. Bu mekanizmanın da iş dünyası tarafından neler olup bittiğini, Yeminli Mali Müşavirler bilir. Bunların da kamuya aktarılma biçimini, usulünü yine onlar yapacaktır. Dolayısıyla sizin bize ulaştırdığınız veri ve bilgilerden çok özet olarak, çok ana başlık olarak bunları çıkartıyoruz. Ve bunları artık toplumla da, iş dünyasıyla da, kamu otoritesiyle de paylaşılması konusunda veri ve bilgilerin sahibi olan Oda'dan da izin istiyoruz. Dolayısıyla Yeminli Mali Müşavirler bu dört tane temel, birbiriyle ilişkilendirilen, örtüşen görev, yetki ve sorumlulukta iyi bir "ara yüz" olarak da rol ve fonksiyon görecek hale gelmeleri gerekir.

Her zamanki gibi teşekkürlerimizi kısaca arz etmek isterim. Bunlardan bir tanesi, şüphesiz sizler olmasaydınız bu verileri üretemezdik. Türkiyede bu olup bitenlerden haberi olmazdı açıkçası. İkincisi, Oda'ya ve Oda Yönetimi'ne teşekkür ediyorum. Bu hazineyi en azından derleyip, toparlayıp bize aktarma cesaretini, umudunu bize verdiler. Ondan da müteşekkirim. Sonuncusu, kendi üniversiteme de teşekkür edeyim. Özellikle Elçin Hanıma Ekonomi Bölümüne de, buradan gelen verileri arkadaşlarıyla birlikte işleyip, küresel sistemde, ulusal düzeyde kullanılan bir model haline getirdiler.

Üçüncüsü, Sayın Hocalarımıza, her zaman ki gibi üstatlarımıza, onlar da yorum yapacaklardır. Sizlere de teşekkür ediyorum. Saygılar sunuyorum.

BAŞKAN VEHBİ KARABIYIK

Odamızın saygıdeğer üyesi sayın hocamıza çok çok teşekkür ediyoruz. Bu bizim değil, sizin malınız biliyorsunuz. Bunu birkaç defa daha önce ifade etmiştim. Hocam hep dedi, "öyle potansiyel bilgi var ki burada, bunu alalım, işleyelim". Hakikaten, şimdi tabii sayın hocalarımızın gözünden bakacağız nereye gelmişiz? Nasıl yapmışız? Onları dinleyeceğiz.

Biz sayın Nazım EKREN hocamıza bir kere daha çok çok teşekkür ediyoruz. Umarız bu endeks bir şekilde literatürde yerini alır. Yararlı bir iş olur. Ama bir Yeminli Mali Müşavir olarak en çok hoşlandığım, son dört bölüm oldu sayın hocam. Orada diyor ki hocam kısaca, "şu meslektaş dinleyin, bakın bu arkadaşları bir dinleyin, bunlarda cevherler var, bunlardan yararlanın SMMM, YMM", biz şimdi YMM Odası olduğumuz için, SMMM'yi seviyoruz o farklı şey tamam da, "bunları dinleyin, bakın üretiyor, buradan büyümeyi, sistemi, ekonomiyi, hepsinden bir takım dersler çıkarılabilir" diyor, bu sesimize devam edeceğiz hocam. Elden geldiğince söylemeye devam edeceğiz.

Prof. Dr. NAZIM EKREN

Sizler ne kadar sabırlı davranırsanız, üniversitedeki akademisyenler bu işi yapmaktan büyük zevk duyacaktır.

BAŞKAN VEHBİ KARABIYIK

Yani cevap vermeye devam etsinler. Ankete katılmaya devam edin, lütfen ısrarla cevaplarınızı verin.

Efendim, konuşmacılarla bizim aramızda yaptığımız sıraya göre, şimdi sözü Ekonomi Profesörü, özellikle bunu söylüyorum hakikaten ben taaa çocukluğumdan beri Asaf Savaş AKAT ismini duyardım. Sayın Asaf Savaş AKAT hocam buyurunuz. Pardon aranızda öyle mi anlaştınız, sayın üstadım buyurun.

Dr. AHMET MAHFİ EĞİLMEZ

Sayın Başkan, saygıdeğer üstatlar hoşgeldiniz hepiniz. Ben sunumu yapmadan evvel bu beklenti anketi endeksiyle ilgili birkaç cümle etmek istiyorum. Bu çok önemli, üçüncüdür dinliyoruz bunu. Ama artık öyle bir noktaya gelmiş, hakikaten bunu süratle paylaşmak lazım. Bu bizim için de inanılmaz bir hazine. Bu artık bizim için de hani ne derler “early morning” yani erken uyarı, giderek çok daha netleşmiş bu, ellerinize sağlık, hem verileri oluşturanlara, hem hazırlayanlara. Hakikaten çok önemli bir şey ve bunu paylaşırsanız biz de bunu duyuralım ki hakikaten izlensin. Çok şey belli olmadan buradan ortaya çıkacak öyle anlaşılıyor, öyle de görünüyor yani. Basın aracılığıyla da bunu bir şekilde duyurarak yavaş yavaş başlamak lazım. Bu birçok insanın da işine yarayacak.

Efendim, izin verirseniz ben ekonominin görünümüyle ilgili sunumuma başlayayım. Önce dünyayla ilgili artık çok konuştuk, ettik ama, bir-iki cümle etmeme izin verin. Bu efendim dünya büyümesinin görünümü. Mavi olan, ortalama ülkeler. Kırmızı olan gelişmiş ülkeler. Siyah olan da gelişmekte olan ülkeler, Türkiye’nin de arasında bulunduğu ekip. Biraz daha geriye gidersek, aslında çok daha büyük bir çıkıştan sonra, büyük bir çöküşe doğru gidiyor 2008 kriziyle. Esas yansıması 2009’da oluyor, çöküşü orada görebiliyorsunuz. Bu çöküşün ardından bir toparlanma var. Fakat öyle bir noktaya gelmiş durumdayız ki artık, dünyada eskisi gibi hızlı bir büyüme beklentisi kalmadı, hatta buna “yeni normal” diyorlar. Aslında bana sorarsanız bu yeni meni değil, zaten normal olanı bu. Yani dünya 3,5’larda falan büyüyecek öyle anlaşılıyor, % 3,5 –4’de.

Ondan evvelki dönem anormaldi aslında. Çok zorlanmış bir büyüme vardı. İşte türev ürünler vesaire, bir sürü şeyle desteklenmiş bir anormal büyüme vardı. Ve bunun böyle gitmeyeceği de belliydi. Nitekim o çöküş yaşandı. Şimdi "yeni normal" dedikleri şey, bana göre aslında zaten normal olan noktaya bütün dünya geri geldi. Bundan sonra büyüme dünyada kısıtlı olacak. Bunda da hayır var. Çünkü böyle çok zorlanmış bir büyüme zaten çevreyi, başka şeyleri de yok ederek oluyor. Dolayısıyla buralarda daha kontrollü de gidilmesine vesile olursa, sorun olmaz.

Amerika Birleşik Devletleri’nden gelen veriler, o ekonomide artık toparlanmanın olduğunu gösteriyor. Arada hala bazı umutsuzluklar olmakla birlikte, Amerika ekonomisi büyük ölçüde sıkıntıyı atlatmış görünüyor.

Avrupa sıkıntılı, hatta o kadar sıkıntılı ki Avrupa, giderek acaba Japon sendromunu yaşayacaklar mı diye, Japonya biliyorsunuz otuz yıldır bir durgunluk içinde, bir türlü çıkamıyor, “acaba Avrupa da buraya mı gidiyor” diye bir endişe var. Almanya mesela zora gidiyor. Yani bizim oturup Almanya’nın zora girdiğini de konuşmamız bir tuhaf şekil görülmekle birlikte, yani adamların gelişimine baktığımız zaman, zora gidiyor, yoksa bize göre zora girmiyor. Bize göre değil yani, ama kendilerine göre zora gidiyor, çünkü sifıra yakın bir büyümeye geldiler oturdular, ekonomi büyüyemiyor. Almanya bu durumdaysa, Avrupa’nın geri kalanı da ciddi sıkıntıda,

Kuzey ülkeleri nispeten rahat görünüyor. Çin kötü. Çin kötüye gitti, sadece corona virüsüyle ilgili değil. Onlar da son üç, dört yıldır kötüye gidiş vardı birçok alanda. Bu corona virüsü de ilave geldi Çin'in üzerine, orada da bir sıkıntı oldu. Yani baktığımız zaman dünyanın tamamında aslında bir böyle resesyon, bir sallanma, bir şey var. Bu etrafta olan depremler sadece orada değil, her alanda buna benzer depremler var.

Efendim bu, "Hitit Güneş Gözlüğü"... Benim Hitit tarihine olan ilgim dolayısıyla bunu size getirdim, "ne manası var" bunun dersiniz, müsaade ederseniz anlatayım. Bu Hititlerin "evren teorisi", "evren kuramı", yani bundan 3500 yıl evvel adamlar evreni böyle görüyorlarmış. Bu büyük yuvarlak evreni gösteriyor. İçindeki o parçaların hepsi yıldızlar. O üç tane küçük yuvarlak da dünya, güneş ve ay, tepelerdekiler de onların tanrıları. İlginç adamlar bunlar. Ele geçirdikleri, fetih ettikleri her yerin tanrısını kabul ediyorlar. Kendi tanrıları arasına katıyorlar ki, adamlar isyan etmesin diye. Dinlerine dokunmadığımız zaman isyan etmeyip, boyundurluğu kabul ediyor adamlar, bunları da alıyorlar. Sonra zaman içinde yalnız her tanrıya bir yemek, kurban vesaire sunmak gerektiği için, tanrı tasarrufuna gidiyorlar, azaltıyorlar tanrıları mecburen, çünkü yemek yetmiyor.

Bu alttaki yay gibi görünen şey de, bununla ilgili bir yorum yapabilecek olan var mı, bu nedir acaba? Bu efendim öküzün boynuzu. Anadolu'da 4000 yıldır "dünya öküzün boynuzu üzerindedir" teorisi buradan geliyor. Hititlerden beri böyle öküzün boynuzu üzerinde düşünülmüş hep. Tabii öküz kafayı sallayınca da dünya sallanıyor, onun için korkmayın yani bu olacak. 4000 yıldır böyle sallanıyoruz, sallantı devam ediyor.

Şimdi Türkiye'ye geldiğimiz zaman, hadiseye baktığımızda, bugün tartıştığımız en ciddi konu bir dipten dönüş var mı, yok mu? Biraz önce Nazım hocanın gösterdiği, yani sizin gözünüzden baktığımız zaman bir dönüş işareti var. Yani geçen yıllarla kıyasladığımız zaman, geçen yıla göre hafif de olsa bir toparlanma işareti var. Bakalım bunu ekonominin verileri de, göstergeleri de doğruluyor mu? Sizin beklentilerinizi doğruluyor mu? Yani bu "ipten dönüş" dediğimiz zaman "her şey iyileşiyor" falan, o anlamda değil, ama bir önceki döneme göre, daha büyük bir toparlanma işareti var. Bu haklı bir toparlanma mı? Sürdürülebilir mi? Onu ayrıca konuşacağız.

Ama izin verirseniz başka şeylere bakalım. Mesela sanayi üretimine baktığımız zaman, son durum şöyle; Dikkat ederseniz bu sanayi üretim endeksi bir önceki yılın aynı ayının karşılığını veriyor, değişim olarak. Şimdi burada baktığımız zaman, mesela 2018'in başından başlayan müthiş bir çöküş var sanayide. Gelmiş, gelmiş, gelmiş, 2018'in Aralık ayında çökmüş sistem % 9.9, % 10'luk bir küçülme var bir önceki yıla göre. Sonra bir toparlanma gibi olmuş, tam da toparlanmamış, inişler çıkışlar yaşamış, ama hep eksi, yani çizginin altında hep. İlk defa son dört aydır, üç aydır artıya geçmiş, bir toparlanma işareti veriyor. Tamam, burada baz etkisi mutlaka etkili enflasyonda olduğu gibi, ama ne etkisi olursa olsun bu sizin biraz önceki görüşünüzle bağdaşır bir toparlanmayı işaret ediyor. İşin arz yönü böyle, yani arz yönüne tabii sadece sanayi ile bakmak mümkün değil, bunun tarımı var, hizmetleri var filan, filan ama en güncel veriler bunlar, ötekiler çok daha geriden geliyor. Onun için onları iyi ele alıp, karşılaştıramıyoruz, ama sanayii sürekli izlememiz mümkün. Ve sanayide her ne kadar gayri safi yurt dışı hâsılada % 25 civarında bir yer tutsa da, diğer bütün sektörleri inanılmaz şekilde etkiliyor, hizmeti de etkiliyor, her şeyi etkiliyor. Bankacılığı, finansı hepsini etkiliyor. Dolayısıyla önemli bir gösterge, yani işin "arz yönünü temsil ediyor" diyebiliriz.

Konut, Türkiye açısından önemli bir gösterge, orada bir toparlanma var mı? Orada da bir toparlanma var. Yani son birkaç aydır konutta da biraz bir toparlanma var. Bu toparlanmalar gerek sanayide ve gerek konutta olan toparlanmalar, biraz destekli toparlanmalar. Yani vergilerde

indirimler yapılıyor. Faizler düşüyor. Kampanyalar açılıyor vesaire, bunlar kalkarsa bu devam eder mi, etmez mi? Onu henüz bilmiyoruz, onu göreceğiz, ama şu anda öyle veya böyle bu desteklerle başlamış bir toparlanma işaretini arzda görüyoruz.

Talep yönünde “iş nedir” diye bakarsak, mesela sizin en şikâyet ettiğiniz bu yılın beklenti anketinde gördüğüm endeksinde talep daralması. Talepte durum nedir diye bakarsak, burada da ben ölçü olarak perakende satış hacmine bakıyorum. Başka çok bakabileceğim bir şey yok. Var da, onlar biraz daha gerilerden geliyor. Buraya baktığımız zaman, burada da dikkat ederseniz sanayi üretiminde olduğu gibi, 2018 boyunca müthiş bir çöküş var. 2018’in son ayında “- 9,3”le dibi görmüş, sonra tıpkı sanayideki gibi ama (ekside) kalarak bir toparlanma yaşamış. Son üç, dört ayda gene sanayi üretiminde olduğu gibi talepte de bir toparlanma var. Tekrar söylüyorum, burada çok ciddi bir şekilde KDV indirimi, ÖTV indirimi, faizler, kredi destekleri bunların hepsinin etkisi var. Etkisi var veya yok ama hafif de olsa bir toparlanma var, sürdürülebilir mi, sürdürülemez mi? O da ayrı bir konu, bunu ayrıca tartışmak lazım.

Dış ticaret ve büyüme arasındaki ilişkiye baktığımız zaman, burada da bir gelişme var. Genellikle Türkiye üretiminde ağır ithal girdisi kullanan bir ülke, şu oranda, bu oranda nedir? Ama ağırlıklı olarak ithal girdi kullanıyor. İthal girdi kullandığı için, Türkiye büyümeye doğru gittiği zaman ithalat artıyor, üretim artacak çünkü. Ve ithalat arttığı için cari açık büyüyor, ama Türkiye de ekonomik olarak büyüyor. Şimdi mesela bu kırmızı çizgi, ithalattaki değişimi gösteriyor. İthalatta 2017, 2018’in ilk yarısında bir artış veya en azından pozitif yönde bir gelişme var. Sonra 2018’in ortalarından başlayarak çöküş başlıyor, ithalat geriliyor, büyüme de düşüyor zaten, ihracat değişiyor biraz ama çok da büyük bir değişim yok ihracatta, çizgiyi çekersek, aynı yerlerde duruyor gibi, biraz artış var. Ama ithalatta önemli bir çöküş var, bu çöküş bizi cari fazlaya götürdü. Cari fazla aslında bizim açımızdan böyle bir ortamda çok sevinilecek bir şey değil. İyi bir şey cari fazla, ama eğer büyümeniz sıfıra düştüğü an küçülmeye dönüştüyse, bundan dolayı bir cari fazla varsa, çok da hayırlı bir iş değil, Türkiye’deki böyle oldu. Dikkat ederseniz ithalatta çok iyi bir ekisi var. Burada mesela bakın, son birkaç ayda bir toparlanma var ötekilerle paralel. Belli ki ithalat artıyor, Türkiye büyümeye doğru dönüyor. Burada da bir toparlanma işareti var ithalatın artışında, ama bu bizi cari açığa götürecektir, o ayrı bir konu. Zaten Türkiye cari açık vermeden de büyüyemiyor, tuhaf bir dengesizlik, ya bütçe açığı veriyor, ya cari açık, ya da daha kötüsü ikisi de birden açık veriyor.

Bu bizim üretim şeyimiz, en ciddi sorunlarımızdan bir tanesi bu. Türkiye düşük teknoloji ürünler üretiyor. Dolayısıyla elde ettiği gelir de düşük oluyor. Ne kadar yüksek teknoloji ürün elde edip, üretip, satarsanız o kadar çok para kazanıyorsunuz. Bunun içinde işte katma değer var, hepsi var yani. Her şey işin içinde, markası var, şusu var, busu var, hepsi bunun içinde temsil ediliyor. Bu Avrupa ülkelerinde, gelişmiş ülkelerde % 15’le 20 arasında değişiyor, yüksek teknoloji ürün üretimi. Biz bunu bir türlü 3’ün üzerine, tabii bazen 3.2 oluyor, 3.3 oluyor, ama ortalaması 3’ü hiç geçmiyor. Bu bizim çok ciddi sorunlarımızdan birisi, Türkiye’nin üretim patentini değiştirmesi, yani oturup bu işi yapması lazım. Şimdi biraz savunma sanayinde bir atılım var, bunun biraz katkısı olabilir önümüzdeki dönemlerde, ama başka alanlara da gitmek lazım.

Bir başka sorunumuz bizim çözmemiz gereken. Yani bir yandan tamam biz toparlanmaya doğru gidiyoruz, ekonomi toparlanıyor falan ama, bu toparlanmalar biz yetmiyor. Başka çok ciddi sorunlarımız var. Bir tanesi mesela işsizlik; mevsim etkilerinden arındırdığımız zaman böyle bir görünüm çiziyor işsizlik. Son dönemde bir düşüş var dikkat ederseniz işsizlik oranında, işte 14’lerden 13.3’lere geriliyor gibi görünüyor. Ama 13.3 bizim için çok yüksek bir işsizlik. Ve bu işsizlik işin tuhafı, işin ilginç, bizim sadece işsizlik anketi yaptığımız, son dört haftada “işsizim”

diyenleri ölçüyor. O dört haftada “işsizim” demeyip de işsiz olanları da eklediğin zaman,% 20’ye çıkıyor. Adam bıkmış artık “işsizim” diye müracaat etmekten, ama işsiz, “iş var gelir misin” deyince, “gelirim ağabey” diyenler işsizlerin yarısı, dolayısıyla bunu eklediğiniz zaman geniş anlamda işsizliğe biz aşağı yukarı % 20’lere geliyoruz. Çözmemiz gereken ciddi sorunlardan biri bu.

Bir de bu işsizlik içinde “genç işsizliği” denilen 15 - 24 yaş arasındakilerin işsizliği % 25, yani üniversiteyi bitirip, askerden gelen kadın, erkek hepsi geldiğinde “ben iş arıyorum” deyip de iş bulamayanlar dörtte biri. Her üniversite mezununun dörtte biri, ya da her gencin dörtte biri işsiz, bu ciddi bir sorun genç işsizliği. Yani belli bir işte çalışmış, belli bir birikim yapmış bir insanın işsiz kalmasıyla, bir insanın hiç iş bulamaması arasında baştan itibaren önemli bir fark var tabii.

Şimdi toparlanmada önemli noktalardan bir tanesi Türkiye’nin, son dönemdeki toparlanmadan bir tanesi, Türkiye ilginç işler yapmaya başladı. Bunlardan bir tanesi, geçen yıl Türkiye Merkez Bankası’nın yedek akçesini Hazine’ye devretti. Bana sorarsanız bu etik dışı bir olay. Yasa dışı değil, ama etik dışı. Eskiden Hazine Merkez Bankası’ndan düşük faizle kısa vadeli avans kullanıyordu. Bu daha rahat bir işti. Çünkü o bir borçtu ve iade ediyordu veya etmiyordu. Ediyordu, etmiyordu, ama borçtu, bir de faizi vardı üstelik. Burada Merkez Bankası’nın 46 milyar liralık yedek akçesine el koydurdu ve bütçe açığını böyle kapattı. 80 milyar lira ile başlamıştı bütçe açığı, 80.6 milyarlık tahminle başlamıştı, bugün 124 milyarla tamamlandı, bu kullanılmasaydı 170 milyar liraydı açık. Yani 80’in iki katından daha fazla, yüzde yüzünden daha fazla açık veriyor. Bununla ilginç bir şey oldu, şöyle bir şey oldu; Kârını alıyor zaten, orada bir şey yok. Yasal olarak doğru bir şey, Merkez Bankası’ndaki kârı Hazineye devrediyor, bunda bir sorunumuz yok. Merkez Bankası’nın döviz rezervi ve altın rezervi var, bunlar değerlendiriliyor. Yani miktar hiç değişmese bile, 70 milyar dolar döviziniz var, bunun Türk Lirası karşılığı bir sene evvel farklı, bir sene sonra farklı. 20 milyar dolar altınınız var. Bunun bir sene evvelki değeri farklı, bugünkü değeri farklı, çünkü altın değerlendiriliyor. Bu Merkez Bankası’ndan ayrı bir hesapta tutuluyor “değerleme hesabı” diye ve kâra dahil edilmiyor, Hazine’ye de devredilmiyor, çünkü fiktif bir olay, yani “ne kadar altınınız var” dersen, “20 milyar” diyor, adam değişmemiş yani. Sadece tek görünümü değişiyor işin. Hazine bu sene ona da el koydu. Aradaki fark da kâra dâhil edildi ve Hazineye devredildi. Bu ilkinden daha da etik dışı bir olay net söylemek gerekirse, şimdi biz bütçeyi açık vermez ya da % 3’ten fazla açık vermez gösteriyoruz ama, Merkez Bankası’nın bir takım varlıklarına el koyarak yapıyoruz bunu. Siz benden iyi bilirsiniz yani, yedek akçenin kullanılması öyle şey bir olay değildir, “ver yedek akçeni ben gezmeye gideceğim” böyle bir şey olmaz yani. Bunu yaptık biz, şimdi dikkat ederseniz buradaki iki grafiğin bir tanesi "faiz dışı dengeyi" gösteriyor. Yani bütçede biliyorsunuz bunun anlamı, faiz harcaması hiç olmasaydı, biz nerede olurduk meselesi. Dikkat ederseniz 2018’e kadar, 2019’a kadar artıda, azalan bir eğilimde de olsa artıda, 2019’da eksiye geçti. Türkiye çok uzun yıllardır ilk defa faiz dışı açık verdi. Hep fazla veriyordu. Faiz dışı fazla verdiğiniz zaman daha az borçlanıyorsunuz. Çünkü o fazlayı borç ödemesinde kullanıyorsunuz, düşürüyorsunuz onu. Hâlbuki bunda açık verdiğiniz zaman, bırakın bütçenin maaşlarını yatırımlarını karşılamayı, yani bırakın faizini ödemeyi, normal yatırımını, maaşlarını vesairesini karıştırmaz durumdasınız, onun için de borçlanıyorsunuz.

2020’deki büyük fırlamada, demin dediğim şeyin 2020’nin Ocak ayında Hazineye devredilmesinden kaynaklanıyor. Bu bir aylık bir olay, ondan sonra tekrar düşecek.

İkinci kırmızı grafik... ben şeyi karşılaştırmayı çok seviyorum, faiz dışı falan değil de, bunu ben yapıyorum, kendi şeyim bu. Vergi gelirleriyle, faiz dışı giderleri karşılaştırıyorum. Yani bütçede vergi dışında gelir olmasa, Merkez Bankası’ndan para aldın, bedelli askerlik icat ettin falan,

bunların hiçbiri olmasa, bütçenin normal gelirleri, çünkü vergi gelirleri bu. Sadece vergi gelirleriyle faiz dışı, faiz de anormaldir, onu da atıyorum. Faiz dışındaki giderlerin ne kadarını karşılıyor? Maaşları ödeyeceğiz, değil mi? İşte arabaların bakımlarını yapacağız, ne kadarını karşılıyoruz? Şimdi bu % 85'lerdeyken, yani vergi gelirlerinin faiz dışı giderleri karşılama oranı % 85'lerdeyken, bu düştü, düştü, düştü, % 70'lere kadar geldik. Gene 2020'de yükselmesinin nedeni, bir ayda işte bu şeyin etkisiyle geline değişim, burada da ciddi bir sorunumuz var.

Biz başka sorunumuz bizim, biz bu faiz işini anlayamadık, yani burada takıntılarımız var. Kaynakları konusunda bir şey söylemeyeceğim, takıntı kaynağımız konusunda. Ama bir takıntımız var. Yani faiz aslında, "ekonomi" dediğimiz bilimde dört tane üretim unsuru var. Bu dört tane üretim unsuru da üretimden pay alıyorlar.

Bunlardan biri "ücret", biri "sermaye", birisi "girişimcilik", birisi de "rant". Faiz, sermayenin karşılığı, ekonomi biliminde böyle hadise, bizim burada bir sorunumuz var. Bu sorunumuz söz konusu olunca tabii bilimsel şeyi de kaybediyoruz, "neden, sonuç" ilişkilerini. Yani bilimsel olarak baktığımızda, neden sonuç ilişkisini çözebilmenin yolu, "nedeni" çözmekten geçer. Sonucu çözerek gidemezsiniz. Sonuç çözülmez, yani sonuç zaten ortaya çıkan bir şey.

Nedeni ne bu işin diye yola çıkmamız lazım, çözmek için. Şimdi bu enflasyonla faiz ilişkisi de böyle bir ilişki. Faiz enflasyonun sebebi değildir. Faiz enflasyonun sonucudur. Önce siz bol para saçarız, ya da işte açık verirsiniz, şu olur, bu olur, enflasyon yükselir, mecburen faizler de buna adapte olur, yükselir. Fakat öyle bir zaman gelir ki, bu bir kısır döngüye de dönüşebilir. Zaman zaman faizler enflasyonu etkiler hale gelebilir. Maliyetlere girdiği için, sanal bir maliyet enflasyonuna dönüşebilir. Bu tür işlerde başa dönüp, ilk nereden başladığınızı bulup ona göre yola çıkmamız lazım. Merkez Bankamız en son faizi düşürdü. Böylece Türkiye'de yani yaklaşık üç aydır olan bir şey kesinlik kazandı, negatif faiz dönemine geldik. Aşağı yukarı bankalar %10–% 10,5 civarında faiz veriyorlar mevduata, bu nominal faiz. Buradan işte % 15 şeyi düşerseniz 8,5'lara geliyor. Yani reel faiz hesabı, bugünkü faizle "8,5" diyelim buna. Bir yıl sonraki enflasyonun kaç olacağı, arasındaki listeye bağlı. Bir yıl sonraki enflasyon "8,5'tan düşük olur" diyorsanız, reel faiz var. Yok demiyorsanız "bu böyle gider, enflasyon 11'lerde olur" diyorsanız, biz eksi reel faizdeyiz demektir. Merkez Bankamız bunu indirmeye devam ediyor. Biz de defalarca yaşadığımız gibi geçmişte, ilk Tansu hanım zamanında mı yaşadık, ondan önce galiba oldu. Faizi indirerek, enflasyonu düşürüp, düşürmeyeceğimize bir kere daha kontrol ettirmiş bakalım, indirebilirsek çok büyük bir başarı olacak. İndiremezsek ne olacak bende bilmiyorum. Evet, kazandıramadık, çok denedik aslında, geçmişte üç defa denedik biz bunu biliyorsunuz. Olmuyor öyle bir şey.

Efendim, bu bizim dış borçlarımız. 2001 krizi öncesi % 55'lere varmıştı gayri safi yurt içi hâsılanın, sonra düştü. Düştü çünkü gayri safi bütçe hâsılatımız hızla arttı, büyüdü Türkiye o dönemde. Sonraki dönemlerde 2014, 2015 oralarından sonra bizim borçlarımız artmadı, gayri safi yurt içi hasılamız düştü. Çünkü gayri safi yurt içi hâsıla biliyorsunuz Türk Lirasıyla hesaplanıyor. Sonra yıl ortası kuru ile dolara dönüşüyor. Yıl ortası kuru öyle bir hale geldi ki, onunla hesaplayınca bizim gayri safi yurt içi hâsıla düşmeye başladı. Bir ara 900 milyar Dolarlara kadar gelmiştik. 850 – 900 milyar Dolarlara, şimdi 750 – 760 milyar Dolarlara gerilemiş oldu. Gerileyince, işte payla payda arasındaki ilişkiden dolayı bizim borçlar artıyor görünüyor. Aslında çok da artmıyor, mutlak olarak artmıyor, ama oransal olarak artıyor.

Şimdi efendim bizim dünyadaki yerimizi kısaca özetlemek gerekirse, "biz neredeyiz" diye baktığımızda, mesela gayri safi yurt içi hasılası sıralamasında 191 ülke arasında, 19'uncuyuz. Bir hayli önce 17'ciydik. Burada bu demin söylediğim kur nedeniyle geriledik, 19'a geldik.

Kişi başına gelir sıralamasında 191 ülke arasında 72'nci sıradayız, orada daha kötüyüz. Yani "ülke zengin, ahalî fakir" gibi bir manzara çıkıyor.

Enflasyona bakarsak, 176 ülke arasında 13'üncü sıradayız, yükseklik sırası bu. En yüksek 13'üncü sıradayız.

İşsizlik gene yüksekten düşüğe bakarsak, 109 ülke arasında 19'uncu sıradayız.

Ekonomik görünümümüz böyle. Ekonomik görünümümüz emin olunuz sosyal ve siyasal görünümümüzden çok daha iyi. İlginç bir yerde, biz ekonomiyi beğenmiyoruz ama, şimdi izin verirsiniz bir de o tarafa geleyim.

Buraya baktığınız zaman, mesela insani gelişme endeksinde 188 ülke arasında 59'uncuyuz, falan böyleydi bu.

Hukukun üstünlüğü, 113 ülke arasında 101'inci sıradayız, yani sona kalmış 12 ülke arasındayız. Hukukun üstünlüğünün olmadığı bir ülkede, şimdi bu mesela çok tartışmalı bir konu, "efendim Çin'de hukukun üstünlüğü yok" diyorlar. Çin'de hiçbir zaman hukukun üstünlüğü olmadı. Çin hep böyleydi. En ufak bir iyileşmede "iyiye gidiyor" diyorlardı. Biz kötüye gittiğimiz için, bize "kötüye gidiyor" diyor. Onun için ilginç bir durum, kaybediyoruz.

Yargı bağımsızlığı, 140 ülke arasında 111'inci sıradayız. Buraya hep yabancı yatırımcı çağırıyoruz biz.

Yolsuzluk algı endeksinde, 100 ülke arasında 78'inciyiz. Yani bunların hepsi bizimkilerin uydurduğu bir şey değil, hep dünya kuruluşlarının yaptığı şeyler.

En kötüsü de ekonomik kırılma endeksi, 1'inci sırada, en kırılma ülke biz çıkıyoruz. Haklı haksız, ama yabancı buna bakıyor. Yani biz diyebiliriz ki, "böyle değil kardeşim", haklı da olabiliriz, ama yabancı buraya bakıyor, bizi dinlemiyor ki. Bu çünkü tarafsız bir ölçü, oraya bakıyor.

İşte bir sürü şey var, rekabet endeksi, bütçe şeffaflığı endeksi, yine fena değilmişiz 102 ülke arasında 58'inciyiz, nasıl oluyor? Onu da bilmiyorum neyse.

Böyle bir durum var. Dünyadaki yerimiz iyi değil, yani gene nereden bakarsanız bakın kırılma endeksinin yok sayarsak ekonomide daha iyi durumdayız. Böyle bir tuhaf durumdayız var. Bir sürü çözüm önerim var benim tabii yıllardır. 1996'da o zamanki hükümete bir rapor vermişim, bunları söylemişim. Şimdi aradan geçmiş otuz yıl, aynı şeyleri söylüyoruz, ben söylüyorum, ben dinliyorum.

Faiz, kur falan, bunlar geçici olaylar. Zaman kazandırıcı olaylar. Faizi ayarlarsınız, doğru bir iştir, yapmanız lazım, ama "tamam faizi ayarladık iş bitti", yok böyle bir şey, ondan sonra esas yapılacak işler var. Bizim her halükarda demokrasimizi yeniden oturup inşa etmemiz lazım. Hukukun üstünlüğü ve yargı bağımsızlığı, çok basit bir olay. Ben emniyet şeridinden kimin gittiğine bakarım. Emniyet şeridinden ambulans, itfaiye ve göreve giden polis dışında birisi gidiyorsa, bence orada hukukun üstünlüğü olmaz, çok basit bir göstergedir. Gidin bakın, İngiltere'de var mı böyle bir adam emniyet şeridinden giden? Ya delidir, ya ilk defa gelmiştir, ya

Türkiye'den gelmiştir, ya Orta Doğu'dan gelmiştir. Yok böyle bir şey, görmezsiniz, göremezsiniz.

Amerika'da bir iki yıl, bir dört yıl görev yaptım, altı yıl kaldım. Bir keresinde de şahit oldum, İranlıymış adam. Adam emniyet şeridinde gidiyor, arkadan da itfaiye geliyor, insanlar yavaşladılar, o da gidiyor böyle, herkes orada giderken yavaşladılar. Adam da bunlar yavaşladılar, bir iş var, ben de yavaşlayayım dedi. İtfaiye aynı yerden gidiyor. İtfaiye geldi adama vurdu ve attı, yani devrilmedi adam, ama böyle arabası hasar aldı, işte arabalardan indi millet falan, ben de sordum işte Amerikalıya, o da indi bakıyor İranlı tipi belli. Amerikalıya sordum “ne olacak bu şimdi” dedim, “şimdi bu itfaiye bunu dava edecek, kamu aracına zarar verdi” dedi.

Şimdi burada kayıt dışılıkla mücadelede, bunu yüz yıldır konuşuyoruz, biz konuşuyoruz galiba. Eğitim kalitesini yükseltmemiz lazım. Tarım politikasını düzeltmemiz lazım, tarım gitti. Yeşil mercimek Anadolu'nun ürünü, biz yeşil mercimeği Kanada'dan ithal ediyoruz. Aldığımız kırmızı mercimeğin, yeşil mercimeğin poşetinin arkasına lütfen bakın “iyokor from Canada” yazıyor. Kanada'da bunu üreten kim biliyor musunuz? Türkler. Neden öyle biliyor musunuz? Çünkü Kanada hükümeti toprak veriyor, gübre veriyor, destek vermiş. Bizimkiler “burada pahalı” diyor, oraya gitmişler, orada üretiyorlar, buraya satıyorlar. Biz çiftçimize Türk parasıyla vermediğimiz desteği, Kanadaya dolarla ödüyoruz. İnanılmaz bir şey yani, bunun gibi yüzlerce hata yapıyoruz, tarımda özellikle. Teşvik politikası baştan aşağıya yanlış, illere teşvik veriyoruz, ne alakası var? Sivas'a niye teşvik veriyorsun? Trabzon'a teşvik veriyorsun, ne alakamız var yani? Ürün seçmemiz lazım, Korelilerin yaptığı gibi, adamlar işte beş tane ürün seçtiler, hepsini dünya markası yaptılar. Sony'yi sildi Samsung, Elci ve Samsung Sony'yi sildi gitti, neden? Arkasında duruyor. Ama şimdi ben eminim hepiniz de bilirsiniz, x markasına devlet burada teşvik verse, bütün sektör ayakta. Onunla başa çıkamaz, çıkamadığı için de illere verdi. Sivas'a teşvik veriyor, alakası yok. İşte mal üretiyor.....

Vergi yapısında da sorunumuz var. Bunu düzeltmemiz lazım. Çok uzattım lafı ama, bununla toparlamaya çalışayım izin verirseniz.

Kasandıra Troya kralı Trio Nosla ile kraliçe Hekaben'in kızları, tam da Truva savaşının olduğu dönem. Eskiden “Truva” derdik, şimdi “Troyo” denildiği için ben de modaya uydum artık Troyo diyorum, biz Truva diye öğrenmiştik. Tanrı Apollon da Troya'nın koruyucu tanrısı ve aynı zamanda kâhin, geleceği görüyor. Bu kızcağız Kasandıra bir yandan rahibe olmak istiyor, bir yandan da geleceği görmek istiyor, kâhin olmak istiyor. Diyorlar ki, “sen Apollon'la görüş, o bilir bu işleri”. Apollon'a gidiyor, Apollon kızdan çok hoşlanıyor, diyor ki kızcağız “ben de senin gibi geleceği görmek istiyorum”. Apollon diyor ki, “benimle birlikte olursan sana bu sırrı öğretilirim”. Kızcağız zaten rahibe olacağı için, böyle bir şey imkânsız. Ama yalan söylüyor, “olurum” diyor. Bunun üzerine Apollon Kasandıra'nın ağzına üfleyerek sırlarını, kehanet gücünü ona devrediyor. Ona da geçiriyor. Sonra “tamam hadi oldu” diyor, kız da “ben seninle birlikte olamam, çünkü rahibe olacağım” diyor. Buna Apollon çok bozuluyor, kandırılmış olmak çok ağrına gidiyor ve lanet ediyor kıza, diyor ki, “geleceği gör, ama kimseyi inandırama”.

Bunu niye anlattım? Şunun için anlattım; Biz iktisatçı milleti, geleceği görme kabiliyetimiz yok ama, hissediyoruz, anlatıyoruz, kimse inanmıyor.

Şimdi efendim bunlar tahminler. Soldaki tahminler yeni ekonomi programı, yani hükümetin tahminleri. M.E.'de bendenizin tahminleri. Ben büyümenin kabaca % 3,5 bir yerlerde olacağını tahmin ediyorum. İşsizlik oranının aşağı yukarı buralarda olacağını, enflasyonun düşmeyeceğini,

tam tersine artacağını düşünüyorum. Çünkü bu kadar bol keseden Merkez Bankası'nın paralarını kullanarak vesaire, bir de büyüme 0,5'ten 3,5'a çıkacaksa enflasyon benim tahminim düşmez, artar diye düşünüyorum.

Bu alttaki iki satırı, yani kur tahminleri bölümünü ciddiye almamanızı hasseden rica ediyorum. Genelde vermiyorum, ayıp oluyor, soruyorlar diye mecburen verdim ama bu bir tahmin değil, yani emin olun. Hiç ciddiye almayın. Çünkü böyle bir ortamda kur tahmini yapmak mümkün değil. Bir kur tahmini yaparsınız, yarın Trump bir tweet atar her şey altüst olur. Dünya böyle değildi eskiden, dolayısıyla rahat yapabiliyorduk, artık yapamıyoruz, diyeceksiniz ki "tamam hoca da o zaman niye koydun onları oraya". Aslında ben onları koymazsam, benim programım öyle, ötekiler çıkmış, mecburen "kur gir" diyor bana, mecbur giriyorum, bari dedim "onu paylaşayım", ama ciddiye almamanızı rica ediyorum.

Hepinize saygılar sunuyorum.

BAŞKAN VEHBİ KARABIYIK

Sayın üstadım çok teşekkür ediyoruz bu güzel sohbetiniz için. Hocam buyurun efendim.

Prof. Dr. ASAF SAVAŞ AKAT

Evet, sevgili dostlar, ben sunum yapar mıyım, yapmaz mıyım diye çok emin değildim, onun için baştan yüklememişim. Mahfi bey konuştuğuna göre "yaparım" dedim. O kadar yükseltti ki çıtayı tam bir assolist, yani bir performansydı. Şimdi gelirken de onu düşündüm "ne yapayım, ne yapayım" diye, bir sürü sunum var, daha yeni, öğrencilere de 70 slaytlık bir şey hazırlamıştım, buraya fazla gelir dedim. Sonra aklıma geldi, biz tabii ders veriyoruz, yaş ortalaması işte 21 falan oluyor. Onlara "ÖZAL'dan önceydi bayağı bu" deyince biraz tereddüt ediyorlar, hemen yani cevaplayamıyorlar, İsmet İNÖNÜ'mü önceydi, MENDERES'i falan şey yapamıyorlar, 2008 krizini de hatırlamıyorlar çünkü.

Hâlbuki burada düşündüm, buradaki muhit kendine göre görmüş geçirmiş arkadaşlar kümesidir, dolayısıyla bunlar eski krizleri de hatırlarlar, "bir krizleri karşılaştırsak arkadaşlarla" dedim, değil mi? Eskilerine benziyor mu? Neresi benziyor? Neresi benzemiyor? Şimdi ben bakıyorum burada, maaşallah burada da harbi umumiye yakın arkadaşlar var yani. İlkini değilse bile, ikincisini hayal meyal hatırlayanlar var. Biz tabii maşallah millet olarak, devlet olarak, bu necip millet ve onun bu büyük devleti krize alışkındır yani tabiri caizse değil mi, kendimize göre. Şimdi bunlar benim hatırladıklarım, bizzat içinde yaşadıklarım, bildiklerim. Ondan evvelkileri bilmiyorum, ikinci dünya savaşındakileri falan hatırlamıyorum, 29'u da hatırlamıyorum.

Tabii bütün krizler birbirine benzer, ama hepsi tam da birbirine benzemiyor. Burada maviyle, dikkat ederseniz bu krizlerin bir şeyi de var. Genellikle kriz oluyor, ayda bir kriz oluyor, böyle bir hikâye de var. Data sorunumuz var. Özellikle eski krizlerle ilgili ortada fazla veri de yok. Çok kıymeti harbiyeleri de yok. Özellikle bu 56, 57, 78, 79'un kıymeti harbiyesi yok. Ama 94 her şeye rağmen bugüne benzer bir ekonomideydik en azından, ihracat, ithalat başlamıştı. Yurtdışına çıkmak yasak değildi. Döviz alanlar, döviz alanlar hapse girmiyordu değil mi? 57, 58, 78, 79 da olduğu gibi. Dolayısıyla o dört kırmızıyla ilgili bazı veriler de olmadığı için, onu daha azalan şey yapıyoruz.

Şimdi veriler nasıl karşılaştırılır? Şimdi renkler hep aynı. Kırmızı 94, kahverengi 2001, sarı 2008. Şimdi bugün neredeyiz? Biz şu anda neredeyiz? Biz şu anda "F+6"dayız. Haftaya Cuma "F+5" yani 2019'un son çeyrek milli geliri yayınlanıyor. Eğer on gün sonra yapsaydık "F+5"te

olacaktı siyah. Şu anda biz “F+6”dayız, onu da unutmamak lazım. Gördüğünüz zaman milli gelir açısından baktığınızda, en hafif krizimiz bu. En ağırı aslında 2008, üretim açısından baktığınızda 2008. 94 ve 2001’de kötü. 2001 kötü, 94 onlara kıyasla daha şey. Tabii burada soru şu; Değil mi? “F+11”de üç yıl, krizden sonra üç yıl. Üçüncü yıla baktığınızda hepsinde üretim kriz öncesine kıyasla artmış. En çok 94’de artmış. 2001 ve 2008’de aşağı yukarı aynı miktarda artmış. Yani Türkiye üç yılda krizden çıkıyor, “bu seferde öyle olabilir mi” diye bakarak şüphelenebilirsiniz. Ben sonuçları çıkartmayacağım, size bırakıyorum herkes istediği sonucu çıkarısın.

Fakat tabii üretimin yanında bir de iç talebe bakmak lazım. Çünkü iç talep önemli, pek çok açıdan önemli. Mesela 2008 üretim açısından çok kötüydü, iç talep açısından o kadar da kötü değilmiş. Bakarsanız üretim artmamış ama talep öyle düşmemiş gibi. Bu sefer 2008 kadar olmasa da iç talebi canlı tutmayı biraz becermişiz, yani üretim arzı düşmüş, iç talep de şey yapmış. Bundan sonra ne olmayacağını yine buradan kestirmek mümkün, iç talebin 2008’deki gibi artık artmayacağını da öngörebiliriz. Çünkü orada çok özel bir koşuldu. Daha sonra başka işaretler de oraya şey yapacak.

Tüketim, gene hep bunlar milli gelirden olduğu için, bunlar hep Eylül’de biter. Gelirlerde Eylül sonu itibariyle karşılaştırıyoruz krizleri. Tüketimde de 2008’e benzer bir durum, dikkat ederseniz hem 94’de, hem 2001’de tüketim çok daha fazla düşmüş. Ama hepsinde 100’ü geçmiş sonu. 2008’de bayağı % 20, üç senede kriz öncesinde % 20, üstüne bile çıkmış tüketim zaten.

Yatırımlar, yatırımlardaki şu ana kadarki gidiş, yatırımlarda bundan sonra için çok iyimser değiliz. Yani yatırımlarda dikkat ederseniz, 2008’de zaten tüketildi, yani şimdi “F+6”dayız 94’de filan. Yaz aylarına geldiğinde yatırımlar kriz öncesi düzeye yükselmiş, bu krizin temel farklarından biri galiba o olacak. Bu yatırımların bu çeyrekte de, yani Cuma günü yayınlananda da öyle, fazla bir durum olmayacağı, bırakın onu “F +6”da da durumda öyle çok bir ilerleme olmayacağı, dolayısıyla buradaki resmin kötü krizlerden, yatırımlar açısından biri olduğunu tahmin ediyorum ki beklemek lazım. Mahfi beyin demin söylediğim, imalat sanayi açısından en iyi krizimiz açıkça bu, hepsinde düşmüş, en az burada düşmüş, imalat sanayinin neden düştüğünü, zaten iç talep de fena değilmiş, birazdan göreceğiz. İhracat da o kadar kötü gitmediği için, imalat sanayini şey yapıyor. İmalat sanayii toparlandı gibi, dikkat ederseniz o aralığa geldi, önümüzdeki dönemde imalat sanayinin en iyi performansını şey yapacağını öngörebiliriz.

Kötü haber inşaat sektörü, inşaat sektörünü şu ana kadar ki yaptıklarımızda 100 almıyorduk. “F-1”i, yani krizden önceki, krizsiz son çeyreği 100 alıyorduk. Krize “T” diyorduk. İnşaatla farklı bir şey yaptık. Aynı zaman çizelgesinde ama 100 almadık. Çünkü seviyeler arasında çok büyük fark vardı, onun da görülmesini istedim. Dikkat ederseniz mesela 2001’de zaten inşaatın milli geliri fevkalade düşük girmişiz krize. Düşük girdiğimiz için fazla da oynamamış, bir parça düşmüş, öyle yatay gitmiş. 2008’de biraz şöyle şey yapmış, sonra dikkat ederseniz bayağı yükselmiş de, yani kriz sonra ilk üçüncü yılda. 94’de güçlü bir inşaat patlaması olmuş, sonra çökmüş ve bayağı da çökük kalmış, bu sefer 94’den de kötü duruyor inşaat. Bu inşaatın durumunu bir yere yazmak lazım. Bunun da böyle devam etme ihtimalinin yüksek olduğunu yani beklemek lazım, inşaatla görüldüğü gibi durum eskilerden epey farklı.

Otomotivi niye alıyoruz? Dayanıklı tüketim malları için çok iyi bir gösterge, yani çok önemli bir gösterge, burada 2008’in farkını görüyorsunuz. 2008’de krizden sonra otomotiv satışları patlıyor, bir çeyrekte sonra patlıyor, gidiyor, % 125’e çıkıyor. O meşhur 2008’de KDV indirimleri, KDV indirimi gelince vatandaş otomotive saldırmıştı. Krizde çok da bozulmuştu, “bundan böyle kriz olur mu, devlet değil mi krizde vergileri arttırır, bu ne biçim kriz” demişti bir ağabeyim bana. Kriz oldu, faizler düşüyor, devlet de vergi indirimine gidiyor, saçma sapan bir kriz hakikaten.

Sonra tekrar patlıyor. Krizin ikinci yılında otomotiv satışları kriz öncesinin neredeyse iki katına çıkmış. Şimdi bu sefer bir şey beklemiyoruz, ama görüldüğü gibi belki önümüzdeki yıllarda kriz öncesine ulaşabilir üç yılda diye düşünüyoruz. 94'te de, 2001'de ne kadar yavaş otomotiv satışlarının arttığını görüyoruz.

Bir sonrası enflasyon, enflasyonla ilgili bir şey var. Hem 2001'de, hem 2008'de kriz sonrasında enflasyonda anlamlı bir artış olmadığı gibi, enflasyon düşüyor mu? Böyle istikrarlı olan ortalama enflasyonu alıyoruz, esas şeyi gösteren. Dikkat ederseniz üç yıl sonra ikisinde de enflasyon ciddi şekilde düşmüş. 94'de ise enflasyonda büyük bir patlama oluyor, üçüncü yıla geldiğinizde hala enflasyon kriz öncesinin üstünde. Şimdi bu sefer de patlama oluyor, büyük soru işareti "ne olacak", bu düşecek mi kriz düzeyine, yoksa kriz düzeyinin düzenlendiği bir yerde kalacak mı? Bunu bilmiyorum da, gördüğümüz zaman hoş oluyoruz yani böyle görmekle.

Kur, kurda 94'de büyük bir şey var. 2001'de ve 2008'de anlamlı bir şey yok, bu sefer de yok. Burada tabii çok önemli bir fark 94'le bu dönem arasındaki çok büyük fark, bir anlamda 2001'de önemli bir fark. Biz zaten kriz çıktığında buradaki düzeltme büyük ölçüde gerçekleşmişti. Dolayısıyla reel burada önemli bir şey olmadı. Zaten "TL" büyük ölçüde rekabetçiydi. Dikkat ederseniz sonra zaten hep bir toparlanma var. Bundan sonra da reel kurda bir düşüş beklemek anlamsız geliyor. Hatta yani bir miktar yükselmesi de kolaylıkla beklenebilir diyor eski kriz performanslarına bakınca.

İhracat, ihracatla ilgili 2008 faciasını görüyorsunuz 2008 bizim krizimiz değildi ki, zaten bizim pazarlarımızda kriz olduğu için, mal satamadığımız için bir yerde üretim o kadar düştü. Bu sefer öyle bir şey olmadığı için, ama 94'ünkü şeyde yok. 94'deki o ihracatın, ilk arada çünkü değişen, mavi biraz değişti. 94'de bizim ihraç ettiğimiz malların kapasite arttırması kolaydı. Al üç tane overlok makinesi, dayat fanılayı, gömleği. Şimdi Türkiye artık fanila gömlek ihracatında farklı bir aşamada, dolayısıyla sanayinin dönmesi şey yapmıyor. Aslında 94'de bir yatırım patlaması var. İhracatın artması için kapasitenin artması lazım. Kapasitenin artması için yatırım yapılması lazım. Yatırım yapılması için güven olması lazım. Geçen sene de bunlardan bahsetmişim. Onun için böyle baktığınız gibi hem 2001'de ki 2001'de kalıcı olarak daha da yükseltir, daha da önemli ihracat da, malların artışı, hem 94'de bugüne kıyasla çok daha şey yapar.

Fakat hizmetleri ekleyince durum biraz değişiyor. Turizmde Türkiye çok parlak bir sene yaşadı. Bu toparlanmanın, son toparlanmanın içinde turizmin çok önemli bir etkisi vardır. Müthiş bir artış yaşandı. Gördüğünüz gibi turizmi ekleyince hala 94 gibi değil, ama kesinlikle 2001'den daha iyi bir durumda olduğumuz görülüyor. Yani hizmeti de dâhil ettiğinizde, hizmet ihracatı dâhil ettiğinizde bunun devam etme ihtimali de var. Şu anda tabii savaş, mavaş bilmiyorum ama yani, turizm talebinin ve nitekim Fransa bunun şeyinde de turizmcileri görmüş, Türkiye'nin en iyi, en bekleyiş çıkanlar orada yani talep artışıımız oldu.

Dış açık ne olmuş? Dış açığı yine işte eksiye geçti mi, aşağı geçti mi, dış açık fazla oldu demek. Hepsine dış açıkla giriyoruz, zaten bizim krizimiz, dış açık olmasa zaten krizimiz olmayacak. En büyük düzeltme 94'de duruyor, ama "- 5"ten, "+ 5"e geçtiği için. Aslında mutlak olarak büyük düzeltme 2001'de de 10 milyar dolardan, işte 4 - 5 milyar dolara, açıklar 5 milyar fazlaya getirdi, esas büyük düzeltme bir anlamda da, şimdi biz 50 küsur milyar dolar açıktan, 3 - 5 milyar dolar fazlaya geçtik. 55 milyar dolarlık bir düzeltme yaptık.

Yalnız 2008'i görüyorsunuz. 2008'de ihracat durduğu için, ekonomi tamamen iç pazarla, iç taleple gittiği için, dış açık artıya bile geçmiyor ve üçüncü yolun sonunda neredeyse iki katına çıkmış. Yani 2008'e girdiğimizde 35 - 40 milyar dolardaymışız, üçüncü sene 2011'de 70 milyar

dolar filan çıkmıştı. Diğerlerinde ise, dikkat ederseniz 94’de, 2001’de yok, kriz öncesinde üçüncü yılda bile gelmemiş. Bu sefer ne yaptık? O dış açığın oluşması konusunda, mesela Mahfi beyin tahminlerinde bir tek milli gelirin 2,5’u, 20 milyar dolar ve Türkiye’ye 20 milyar dolar dış açık verebileceğine inanıyorum. Yok böyle bir şey, parayı bulamaz. Vermek ister hükümet tabii yani, borçları dışarı, içeride işler canlı olsun. Kim verecek o parayı? Dolayısıyla dış açığın, dış fazlanın, dış fazla kalmayabilir ama, fazla da dış açık beklemeyin.

Bu altını ben izliyorum. Altında ilginç bir şey oldu, çünkü 2008’de biz krizle beraber müthiş bir altın ihracatçısı olmuştuk. Bu sefer altın ihracatı devam ediyor. Altın için karışık işlerin ne olduğunu bilmiyoruz. Ne kadar noksan bir sistematik var mı diye, önemli bir konu. Sistematik olarak ne kadar noksanda, bu sefer 2008’den de iyi bir fazla oldu.

“biz bu ödemeler açığımızı fazla ölçüyoruz” şeklinde bir görüşüm var benim.

Petrol fiyatı açısından baktığımızda, 94 kötü, krizde petrol fiyatları yükselmiş. 2008 çok avantajlı. Petrol fiyatı çökmüş. Bu sefer çok ama çok aleyhimize oldu petrol fiyatı.

Başka nelere bakarız? Kredi hacmi,

Kredi hacminde artık 94’ü kullanamıyoruz. 94’ün verileri güvenilir değil, Böyle konuşulmuş şey de değil 2001’de aslında, fazla şey yapmamak lazım. Gene de baktığımız zaman, 2001 de ve bu krizde kredi hacminde reel olarak dar, reel sektörde krediler enflasyondan daha yavaş artıyor. Düşüyor aşağıya hem 2001’de, hem bu sene. 2008’deki farkı görüyorsunuz, büyük bir kredi patlaması var. Bu sefer bunun olmayacağı kesin. Hükümet zorluyor, bakalım bu çeyrekte “F+6”ları olacak. Belki 100’e gelir mi? Benim gördüğüm kadarıyla ufak ihtimal, dolayısıyla kredi sıkıştırması bu krizin en belirgin özelliği olarak karşımıza çıkıyor.

Faiz olayına baktığımızda, 2001’de müthiş bir faiz var. Ancak, üçüncü yılsonunda kriz öncesi düzeye gösterge faizler geliyor. 2008’de söyledik, müthiş bir faiz düşüşü var ekonomide krizle beraber. Bu zarar faizlerde bir yükseliş varmış. Ama bu çeyrekte herhalde düşecek. Ama her halde düşecek Merkez Bankası biliyorsunuz gecelik faizi saptayabiliyor da, gösterge faizini piyasalar saptıyor. Piyasalar Mahfi beyin de dediği gibi, bu gösterge Merkez Bankası faizleri düşüşü, gösterge faizine lehte mi yansiyacak, aleyhte mi yansiyacak? Onu göreceğiz. O da daha belirsiz bir şey.

Mahfi beyin anlattığı çok önemli bir konu istihdam, şimdi herkes işsizliğe bakıyor, boş verin işsizliği. İşsizliğin ölçülmesinde sorunlar var. Ben işsizlik yerine, istihdama bakıyorum, çalışanlara bakıyorum. Çalışanlardan da devlettekileri de çıkartıyorum. Tarımı da çıkartıyorum. Tarım dışında özel kesim ve çalışan insanlar. Özel kesimin yarattığı istihdam, gördüğümüz gibi % 5 düşüş var. Yani 1,5 senede özel kesimde tarım dışındaki istihdamda aşağı yukarı 700 bin azalma var. 1,5 senede Türkiye’nin nüfusu da aşağı yukarı çalışan yaştaki nüfusta 2 milyon arttığına göre, 2 milyona göre nüfus artmış. Çalışanlar özel kesimde 700 bin kişi azalmış vesaire. Rejim budur, aslında esas bakmamız gereken.

Benzer bir şeye baktığımız zaman şimdi 2008’e kıyasla çok fark yok gibi duruyor, fakat “F+6”ya bakın, “F+6”da 2008’de bizim müthiş bir istihdam artışı var. Şimdi biz krizi bekliyor muyuz? Beklemiyoruz. Niye daha öncekiler yok? Güvenilir verimiz yok. Bizim güvenilir istihdam verilerimiz 2005 Ocak’ından başlıyor. 2005 Ocak’ından evvel iyi bir istihdam verimiz yok. Ama burada çok net çıkan bir manzara var. 2008’e geldi, çok büyük bir fark ortaya çıkacak, çünkü görünen köy kılavuz istemez. Biz büyük bir ihtimalle üçüncü yılın sonunda özel kesim istihdamı

aşağı yukarı kriz öncesinden aynı yerde olacak. Üç yılda da üç milyon ilavesi olduğuna göre, nüfus artış verdiğine göre resmi veriler, şimdi bunu destekleyen bir başka şey olabiliyor. “sen özel kesimi boş ver de, sade özel kesimden olmasın, ücretli olsun”, çünkü adam değil mi, “iş istiyorum” deyince, İstatistik Enstitüsü hesaplarca çalışanları, “bir iş yaptın mı” diyor, “yaptım” diyor, “ne yaptın” diyor, “valla çevre yolunda, kalabalıklarda pil satıyorum” diyor, o da çalışıyor, ama vatandaş “iş istiyoruz” deyince onu kastetmiyor, vatandaş neyi kastediyor? Sigortalı ya da sigortasız, yani “bir yerde çalışmak” dediği zaman biz çalışmayı anlıyoruz. Dolayısıyla çok önemli bir şey yine, özel kesimin yarattığı istihdamı aynı şekilde görebiliriz gibi, o 500 bin azalma burada da çok net bir biçimde gözüküyor.

İşsizlik çok büyük bir sorun olarak karşımıza çıkıyor.

Mahfi beyin söylediği hikâyeyi yansıtan faiz dışı açığımız, gene sadece 2008’le karşılaştırabiliyoruz. 2001 verileri yok, yani resmen yok. O zamanda biz dandik bütçe muhabbetlerinde olduğumuz için, çeyrek bazında yok, ancak yıllık bazında IMF’in şeylerinde var, o da biz de şey yapmıyor. Ama 2008’de bu verilere güveniyoruz.

Şimdi bu Maliye Bakanlığı’nın tanımladığı haliyle, faiz dışı denge, en azından büyük farkı görüyorsunuz. 2008’de Türkiye krize girdiğinde müthiş bir faiz dışı fazlası var, milli gelirin % 4’ü. Ne yapıyor bunu? Sıfıra indiriyor. Buna göre ne oluyor? Milli gelirin % 4’ü kadar 800 milyardan o devirde, gene 800 – 700 desek bugünkü şeyle 32 milyar dolar ekonomiye ne enjekte ediyor? Talep, tak diye enjekte ediyor. Ona rağmen ama faiz dışı şeyi görmüyor. Bu sefer sıfırla başlıyor. Görüntüye göre hiçbir şey de yapmıyor, Maliye Bakanlığı’nın yayınladığı.

Tabii Mahfi bey söyledi. Türkiye mecburen IMF’nin yaptığı tanıma göre, bir defa faiz dışı açık, faiz dışı dengeyi yayınlamak zorunda. IMF, aynen Mahfi beyin dediği gibi, dandik gelirleri bütçeden çıkarttıktan sonra hesaplıyor. Şimdi oradan baktığımızda gerçek resmi görüyoruz. Gerçek resim ne? % 3 fazlası var. 2008’de kriz başladığında “- 1”e, yani iki resim birbirine uyuyor. Burada 4 puan bütçede bozulma var, burada da 4 puan bütçede bozulma var. Maliye Bakanlığı “4”ken “0”a iniyor. IMF “3”ten “- 1”e çekiyor.

IMF’e geldiğimizde ne oluyor? IMF’e göre “-1”deyiz, “- 3”e çıkmış. Fiilen aslında biz geçen seferki 4 verememişiz ama, gene 2 puanlık bir şey yapmışız ama, tabii bütçedeki bozulma çok daha ciddi, “-1” başka, “-3” başka, buna 1 – 2 puanda şey eklendi % 4 – 5 gibi. Dolayısıyla marjı olabilir ama, Maliye politikasındaki resmi de görmemizi sağlıyor.

Evet, herkesin hatırladığı günler bağlamında, şöyle bir özetleyeyim; Geçen sene de bunu söyledik, evvelsi sene de buna muadil şeyler var ama geçen sene söyledik. Yani o kadar karamsar tahminler Türkiye’de tutmuyor, yani her şeyi öyle karartmayın. Bu iş öyle “öldük, bittik, mahvolduk, ekonomi eksi, enflasyon çıktı, böyle bir durum olmadığını görüyorsunuz. Belli bir şey de gitti, öyle çok da kötü değil. Ancak, çok ciddi bir, iki sorun devam ediyor. Bu sorunların birincisi hâlâ yatırım ve güven ortamı tesis etmediği için para kazanmalarına rağmen, döviz kazandırıcı faaliyette bulunan özel kesim firmaları yatırım yapmaya gönüllü değil. Şu anda yatırımların tahdidi, çünkü bu kurdan adam bunlardan da para kazanıyor, ağıllarına bakmayın ihracatçıların, herkes para kazanıyor, hiç sorun yok. Para kazanan şirketin finans tahdidi de olmaz. Bunlar kapasite artırımını, kapasite artmadan da yatırım olmaz. İster don, ister gömlek, ister lastik, ne istersen, ne dilersen, kapasite yatırımı yapacaksın, üretimi artıracaksın, ihracatı artıracaksın. Şimdi bu birinci sorunumuz.

Dolayısıyla çıkışı zorlaştıran sorunun ikincisi işte işsizliktir. İşsizlik, Türkiye hızlı çıkardı. Hızlı çıkışı ya iç talebiyle, ya dış taleple olurdu. Dış taleple olması için yatırım lazım. İç taleple olması için, dış açığı lazım. Güvenden de o da olmuyorsa, başka sebeplerden dış açığınız olmuyorsa, oradan hızlı büyümeyi sağlayamadığınız zaman, işsizlik sorununuzla başlı başımanız. Bu da tabii şu riski artırıyor; Mahfi beyin de söylediği gibi, iktisat politikasında geçen seferde söyledim hata yapma riski. Yanlış iktisat politikaları saçmalama riskini artırıyor. Ve bu saçmalama riski de genellikle Türkiye’de saçmalayınca, Türkiye’nin gayet basit saçmalama ölçme aleti vardır döviz kuru, zııırt der döviz kuru gider. Döviz kuru gitti mi de vatandaş korkar. Benim meşhurdur, muhabbetini de yapmışızdır, berberler. Kur yukarı gitti mi, hemen zammı kesiyorlar. Kur aşağı gitti mi, hemen zammı çöküyorlar. Kur yukarı gidiyor işler kötü gidiyor vatandaş hemen, nitekim biraz kıpırdadı, Şubat ayında o tüketici güveni viyaklamaya başladı. Dolayısıyla böyle bir sıkışmışlık var. Bu sıkışmışlık da yapılacak ufak tefek hataların tabii bunları tolere etmeleri ve bizim kurla beraber enflasyonda sıkıntı olay, yani 90’ların şey yaptığı gibi fasit dairedir, kur gittikçe enflasyon gider, enflasyon gittikçe mecburen kur gider, kur gittikçe tekrar enflasyon gider. Bir kere o fasit daireye girdiğiniz zaman 90’lı şeye gördüğünüz gibi kalın diye, yani enseyi karartmak için bir şey yok. Riskler devam ediyor. Ama toparlanma da başladı mı? Başladı. Böyle özetlesek olur mu?

Teşekkürler

BAŞKAN VEHBİ KARABIYIK

Sayın hocalarım değerli konuşmacılar çok çok teşekkür ediyoruz. Bu sayıları izlemek, bu verileri takip etmek öyle kolay iş değil hakikaten. Ama lütfen bana uyun, bu bilgi ve mahareti hep birlikte bir kere daha alkışlayalım. Format olarak biz genellikle ara veriyoruz ama bu ekonomi panellerimiz farklı, ara vermeden devam edeceğiz. Şimdi sizlere katkı ve soru bölümü var. Sonra tekrar konuşmacılarımıza, sonra küçük plaketle bunu sonlandıracağız.

Haddim olmayarak bir hatırlatma yapayım. Yorum serbesttir, istediğiniz kadar, ama lütfen zamanı dikkate alınız, konuşmacılarımızın da ne kadar değerli vakitleri olduğunu takdir edersiniz. Bir de bu kadar bilgi ve maharetten sonra ben sadece soru sorabilirim, pek yorum yapamam, artık takdir sizin. Sorular ve yorumlar için söz katılımcıların buyurun.

Buyurun İsmail Hakkı bey. İsmail bey pardon, usul olarak bütün konuşmacılarımızı not alacaklar, isimle sorarsanız veya katkınızı yaparsanız çok daha rahat cevap veririz. Toplu halde yapalım, birebir değil. Evet, İsmail Hakkı bey.

İSMAİL HAKKI GÜNEŞ

Teşekkür ederim sayın Başkan. Asaf AKAT hocam “berber” dediler. Ben de sayın üstadımın, Mahfi EĞİLMEZ üstadımın müthiş bir berber yazısı olduğunu ve beş favori yazısından birisinin bu olduğunu söylemek isterim. Vakit sınırlı olduğu için neden olduğunu söylemeyeceğim ama, beş yazısını paylaşmak istiyorum. Müthiş beş yazıdır, hepimize öneririm. Berberde de mesleki özen ve titizlik aktarılıyor, onu da belirtmek isterim.

Şimdi sevgili hocalarım, sevgili Başkanım, dinledim, faydalandım. Burada belirtilmeyen bir, iki veriden de ben bahsedeceğim, bilgi paylaşmak istiyorum. Sonra Mahfi EĞİLMEZ üstadıma hoşgörüsüyle bir soru soracağım. Bir de toplantı sonunda ben de bütün üstatlarıma üç kitabı imzalayacak vaktinizi rica ediyorum.

Bunu söyledikten sonra, Mahfi üstadım Türkiye’de teknolojik olmayan ürünlerin gelirinin sınırlı olduğundan bahsetti, ya da gelirlerinin büyük bir kısmından bahsetti. Acaba gerekçesi şu olabilir mi? Bir soru bu.

İzninizle “ali baba”, “amazon”, gibi dünya şirketlerinin Ar-Ge yatırımları 8 milyar dolar. Türkiye’imizin Ar-Ge yatırımı bu şirketlerin toplamı bile değil. Her birinin Ar-Ge yatırımı 8 milyar dolar. Türkiye’nin toplam Ar-Ge yatırımı 2,5 milyar dolar civarında. Sorum net, bundan olabilir mi teknolojik ürünlerin düşüklüğü?

İki, istihdamdan bahsedildi. Nitelikli olmayan istihdam var deniyor. Nitelikli istihdam artışı yok. Bu da bundan olamaz mı diye düşünüyorum?

Üçüncü ve son sorum vakti ekonomik kullanacağım. Merkez Bankası dün de faiz indirimine gitti. Bu sürdürülebilir mi? Çünkü ithalat sermaye biriktiriyor, tasarruf fonunu 13 – 15 düzeyinde, gelişmiş ülkelerde 24 – 25 düzeyinde, böyle bir ülkede bu sürdürülebilir mi? Sorum biraz ironi, yoksa yazınızda belirttiğiniz gibi, buna rağmen kapitalist de mi var ülkemizde?

Mahfi üstadımın çok paylaştığı iki sözcüğü ben paylaşmak istiyorum hoşgörünüzle, sözlerimi de onunla bitiriyorum. Tanrılar bile kumarda kazanamaz, Mahfi hocam da bunu çok sık paylaştı. Ayrıca kumarhane kapitalizmini de paylaştı. Yine çözüme odaklanıyorum, eğitimden bahsetti, bununla bitireceğim. Eğitim kalitesi artırılmalı. O zaman Konfüçyüs’ün bir sözünü hatırlatmak isterim, yılın ilk toplantısında burada sunumda paylaşmıştım slaytta. Bu yılı düşünüyorsanız tohum ekin, on yılı düşünüyorsanız ağaç dikin, geleceği düşünüyorsanız kendinizi ve çevrenizdekileri eğitin demiş Konfüçyüs. Acaba bu ülkemizde de gerekmez mi? Teşekkür eder, saygılar sunarım.

BAŞKAN VEHBİ KARABIYIK

Teşekkür ederiz İsmail bey. Ayten hanım buyurun.

AYTEN BERİK

Öncelikle hocalarıma çok teşekkür ediyorum, gerçekten çok güzel bir sunumdu, ama ben sayın Başkanımıza da bir şey söylemek istiyorum. Beklenti Anketi hakikaten ilk günkü gibi çok desteklediğim ve beni heyecanlandıran bir şeydi ve bu gittikçe de gelişecek gibi görülüyor, onun için özellikle de teşekkür etmek istiyorum.

BAŞKAN VEHBİ KARABIYIK

Şimdi bir dakika müsaade eder misin? Şimdi tam yeri geldi, ben de fırsat kolluyordum. Hep beraber bu işe en çok gönül veren başta Ayten BERİK hanım olmak üzere, sayın Erdal ÇALIKOĞLU, sayın Ercan İsmail ÜNAL, sayın Atilla UYANIK, sayın Doğan ARGUN, Sayın Bican ÇİLTEPE, sayın Mehmet Nadi ABBASOĞLU, sayın Mehmet Sabri YÜCE, sayın Gürcan ÖZER, sayın Mehmet Ali ÖZTÜFEKÇİ, sayın Hasan Şükrü PEREK, sayın Hasan YÜCEER, sayın Yusuf ATMACA, sayın Namık Kemal KOÇ, sayın Rıdvan IŞIK, sayın Ayşe Asuman YARDIMCI, sayın Fuat GÜNAY, bari hiç olmazsa yüz kişiye teşekkür edemiyoruz. Bu en çok bize cevap veren 17 kişiye teşekkür etmek istedik. Görüyorsunuz, hiç Yönetim Kurulu Üyesi yok burada, sadece bizim üyelerimizden faydalanabiliyoruz. İsminiz burada özellikle geçiyor, fırsat bildim onun için sözünüzü kestim, kusura bakmayın. Buyurun.

AYTEN BERİK

Tabii tablolar, çok da güzel hazırlanmış, gerçekten çok yararlandığımız tablolar. Tabloları okuduğumuzda durum iyi değil, onu görüyoruz. Tabii Dünyada da durum iyi değil. Bu ara biliyorsunuz Türkiye İstatistik Kurumu yaşam verileri araştırması anketi yayınlandı. 2019. Ankete baktığınızda Türkiye'nin mutlu olduğunu pek söyleyemiyoruz, gittikçe de mutsuzlaşıyor. Kadınların daha mutlu olduğunu görüyoruz. 65 yaş üstünün daha mutlu olduğu görüyoruz. Okur-yazar olmayanların daha mutlu olduğunu görüyoruz. Oldukça mutsuzluğu azaltıyor. Bu da önemli bir şey, her on kişiden yedi kişinin gelecekle ilgili umutlu olduğunu görüyoruz. Ankette dikkatimi çeken bir şey var benim, bireyleri en çok sağlıklı olan, mutlu bireylerin mutluluk kaynağı olan değerler incelendiğinde, kendilerini en çok sağlıklı olmanın mutlu ettiğini, oran % 70'e yakın, kalan % 4.2, iş takibi 2.1

Çok ilginç geldi. Biz genç bir nüfusuz aslında, toplum olarak genç nüfusuz. Sağlıklı olması bana biraz garip geldi, yani toplum olarak bizim parayla ilişkimiz biraz dikkatimi çekti. Bu kadar parayı incelemeyen bir toplumdaki nasıl işadami çıkartacağız? Girişimci çıkartacağız? İşletmeci çıkaracağız? Bu konuda ben bu soruyu Mahfi hocama sormak istiyorum.

Ben Asaf hocama da bir soru sormak istiyorum izninizle. Biliyorsunuz ekonomik toplantı yapıldı. 50'incisi yapıldı. Ve burada evet fikir değişiklikleri öncelikliydi. Ama bir konuda paydaşlar kapitalizmi kavramı meydana geldi Dendi ki, "evet ortaklar kapitalizmi, sadece ortaklar, ama artık paydaşlar kapitalizmi ve bunu getiren de Davos'lu, kurucu başkanı buna özellikle vurgu yapıyor. Artık paydaşlar kapitalizmi, artık ortaklar değil, sermaye ortakları değil, tüketiciler, çalışanlar ve toplumun yargıları da incelenerek, gözetilerek artık yolumuza devam etmemiz gerekiyor. Eğer etmediğiniz takdirde büyük bir tepkiyle karşılaşacağını, hatta bir mektup imzaya açılıyor. Deniliyor ki, milyoner ve milyarderleri bir mektup imzaya açılıyor. Buna paralel biliyorsunuz TÜSİAD da bu konuya benzer politikalar yaptı. Ve bizi popülist politikaların nereye getirdiği, sorunları çözmediği, hatta ekonomik yapı sorununu çözmediği, demokrasi özgürlükler ve hukuk konusu yapıldı.

Ben şunu sormak istiyorum; Evet Dünyada önemli bir kriz var. Hocam da belirtti. Almanya'nın, Japonya'nın, Çin'in de, hatta Amerika'nın bile mevcut durumu sürdürüp, sürdürmeyeceği tartışması da var. Kapitalizm artacak mı, başka bir deyimle mercimeği yine üretebilecek miyiz? Teşekkür ederim.

BAŞKAN VEHBİ KARABIYIK

Teşekkürler, Muammer bey buyurun.

MUAMMER ÖZKOCA

Herkes merhabalar sağlıklar diliyorum ve hocalarıma da saygılarımı sunuyorum. Bilgilerinden yararlandık, feyz aldık, mutlu olduk. Ancak hep aynı şeyleri duyuyoruz ve söylediklerinizden hiçbir ses çıkmıyor, niye? Çünkü kişisel olarak kötüye gittiğimizin de farkındayız. Benim özellikle sormak istediğim bir konu var. İzninizle bu konuyu belirteyim. Kullandığımız istatistiklerde kayıt dışılığı dikkate alıyor musunuz?

Diğer bir konu, kayıt dışılığı dikkate almıyor iseniz hukukun yokluğu kayıt dışılıkla mı besleniyor?

Nazım EKREN hocama sormak istiyorum, siyasetten gelen bir kişi olarak da, Bakanlık yapmış bir üstadımız olarak da, İş Bankası'na Hazine tarafından el konulması ekonomimize, özellikle finans sektörüne, güven ortamına nasıl bir etki yapar?

Hepinize saygılar sunuyorum, teşekkür ederim.

BAŞKAN VEHBİ KARABIYIK

Sağol ama, hocamız hiç olmazsa Başbakan Yardımcılığı yaptı, biz seninle milletvekilliği bile olmadık hiçbir şekilde. İbrahim bey buyurun.

İBRAHİM BEY

Bu beklenti anketi çok dolu bir çalışma. Bunu ekonomi kanallarında duyurmamız çok önemli. Benim sorum Asaf hocaya olacak. Özellikle istihdamda bir azalma olduğunu, 20 bin civarında bir azalma olduğunu ve özel sektörde ücretlerde azalma olduğundan bahsetti. Bu şundan kaynaklanabilir mi? Yaklaşık 1 – 1,5 sene önce istihdamda, yani işe alınma konusunda bir seferberlik başladı, işte “şu holding 300 kişiyi alsın” diye bir zorlamayla özellikle SGK primleri ve gelir vergilerinde değişiklikler getirildi. Bu bakımından bir yılda SGK primleri ve gelir stopaj değişiklikleriyle, işte İŞKUR'a kayıtlıysa işte bunlar sonuçlandığında, keşifler bittiğinde tekrar çıkışı yapıldı, bunun ölçümü yapılabiliyor mu? SGK'da bu veriler var mı? Yani bu zorlamayla yapılan bir istihdam artışıyla ilgili, birinci sorum bu.

İkinci sorum, vergiler de artık toplanabilir sınırın en üst noktasına geldi. Artık vergilerde, tabii Kurumlar Vergisi dilimi daha fazla arttırılamaz. ÖTV'de de 22'den, 20'ye düşeceği söylendi. Yeminli Mali Müşavirimiz yanılgıya düşüyor. 20 diye giriyorlar, Kurumlar Vergisini hala “20” diyorlar. Bu sene 20'ye, gelecek sene 19'a düşecek mi? 7133 ve 7194 Sayılı Kanunlarda bunu geçirmediler. Vergide üst sınıra geldik. Yani bu verginin yüksek olması yatırımların artışını ve büyümeyi engelliyor mu? Bir sorum da bu.

Bir diğer sorum da, vergi kanunlarında birçok değişiklik ve istisna, bu değişiklik ve istisnalar gerçekten işe yarıyor, yatırım artışında, büyümede, bu teşviklerde hizmet tasdiki revize yapmak gereği artık mümkün mü, İşlerlilikleri var mı bu istisna ve teşviklerin? Bu konuda izlenimleriniz?

Teşekkür ederim.

BAŞKAN VEHBİ KARABIYIK

Sağol İbrahim bey. Buyurun.

OSMAN UYGUR

Hoşgeldiniz, çok teşekkürler bilgiler için. Benim tek bir sorum olacak. Parlamenter demokratik sistemden Cumhurbaşkanlığı yönetim sistemine geçişin ekonomi üzerinde etkisinin ne derece olduğu konusunda net görüşünüzü rica ediyorum. Ben bunun çok önemli olduğunu düşünüyorum.

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN VEHBİ KARABIYIK

Sağolun. Değerli hazirun başka söz isteyen yok. Buyurun sayın Müsteşarım. Sayın Vekilim. Hangisini sayacağız, Beşiktaş Yönetim Kurulu. Buyurun sayın üstadım.

.....

Üç tane seçkin ekonomist arkadaşlarımız gayet güzel şeyler söylediler, yararlandık. Şimdi Türkiye'nin temel sorunları var, kimseye şikâyet edemiyoruz. Bu da Türkiye'nin olayı Türkiye'de çalışan ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan insanlar sorunu var. Bazıları muhtemelen Türkmenistan'dan veya Özbekistan'dan, ya da Moldova'dan, ya da Bulgaristan'dan. Peki, yani bu insanların Türk ekonomisindeki yeri nedir?

İki, bu insanların Türk ekonomisine getirdikleri ağırlık nedir? Yani faydaları nedir? Zararları nedir? Bunu bir araştırıp da biz bunu bilmeyecek miyiz yani, görmeyecek miyiz? Bu konuda kimse araştırma yapmayacak mı? Diye düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN VEHBİ KARABIYIK

Çok teşekkür ederiz sayın Üstadım. Eğer uygun görürseniz konuşma sırasına göre söz vereceğiz. Konuşmacılarımız sadece sorulara değil, eksik kalan bölümlerle de tabii serbestler. Buyurun sayın Nazım EKREN hocamız.

Prof. Dr. NAZIM EKREN

Sayın Başkanım, değerli katılımcılar, benim sizlerle paylaştığım konu, aslında sizlerin bize ilettiği veriler bazındaydı. O bakımdan söylenecek fazla bir şey yok. Kayıt dışılık konusunda, sizin gönderdiğiniz verilerin hepsinin kayıtlı veri olduğunu kabul ediyoruz ve ona göre yorumluyoruz. Onun dışında hepimize teşekkür ediyorum, sağolun.

BAŞKAN VEHBİ KARABIYIK

Sayın Nazım hocama çok teşekkür ederiz. Vakti bu kadar iyi kullanmak da hepimize nasip olmuyor.

Üstadım en çok şu Kasandıra bize çok uydu. Hakikaten anlatıyoruz, anlatıyoruz ne mükellefler dinliyor, ne Maliye dinliyor, o yüzden bizi tam ifade ediyor.

Buyurun Üstadım söz sizin.

Dr. AHMET MAHFİ EĞİLMEZ

Ben de kısa konuşayım izin verirseniz. "Nazım hocama katılıyorum" deyip, bitireyim. Tabii böyle kurtulamayacağımı biliyorum. Efendim ben tek tek cevaplamaya çalışayım.

İsmail Bey, çok teşekkür ediyorum. Her iki şeye de yüzde yüz katılıyorum. Yani düşük Ar-Ge yatırımı, elbette düşük teknolojilerin önemli niteliklerinden birisi ve nitelikli olmayan istihdam da öyle. Bunların ikisinin düzeltilmesi halinde, yani tek şart bunlar değil hiç kuşkusuz, ama önemli Ar-Ge yatırımı, ben de katılıyorum.

Merkez Bankası faiz indirimini sürdürebilir mi? Sürdüremez. Yani son ihtimalle insanlar bir yerden sonra, eksi reel faizin de bir ölçüsü var. Bu giderler büyüdükçe iş bambaşka yere kayacak ve insanlar dövize kaymaya başlıyorlar. Öyledir, zaten 2001 krizinde de Türkiye'de her 100

liralık mevduatın 57 lirası döviz hesabıydı. Bu zaman içinde 2001 krizinden sonra AKP iktidarıyla birlikte düştü, düştü, azaldı, % 27'lere kadar geriledi. Neden geriledi? Çünkü o sırada reel programı uyguluyordu Türkiye. Bir sürü güven verici adım atıyor. Avrupa Birliği'yle tam üyelik müzakeresi başlamıştı. Bunlar çok önemli güven ortamında oluşan şeyler. Paradan üç sıfır atılması da büyük olaydı aslında. İşte bütçe açıklarının azaltılması, bankacılıkla ilgili reformlar da var, bunlarla bir yere gelindi. Ondan sonra tekrar bozuldu bu iş, şu anda tekrar % 51'lerdeyiz. Tekrar düzenli bir yere geldi yani, her 100 liranın 51 lirası döviz, insanlar geçiyor dövize. Siz faizleri indirdikçe, Türk Lirasından alacağın faiz azalınca, adam o tarafa geçiyor. Orada da faiz düşük ama olsun en azından döviz olarak anaparayı koruyacağını düşünüyor. Dolayısıyla bu çok sürdürülebilir bir iş değil.

Ayten hanımın sorularıyla ilgili ben bir şey söyleyeyim. 65 yaş üstünün memnun olması beni ilgilendiriyor. Biz o dönem çok kriz yaşadık ki, onun için memnuniyet nedir? Memnun olmamak nedir? Filan kafalar karışıyor bu günlerde. Batmadığımız sürece, paralarımız biraz bankada durduğu sürece biz memnunuz yani, idare ediyoruz, zannediyorum onun etkisi var.

Kapitalizm bu sürede artacak mı? Bu da hayli tartışmalı bir konu. Fakat bu "kapitalizm" dediğimiz yaratık, inanılmaz esnek birşey. Bir bakıyorsunuz sosyatik tarafa geçiveriyor. Bir bakıyorsunuz bu tarafa geliyor, sosyal demokrat oluyor, ilginç bir şeyi var. Esnek, yani kırılmıyor, esniyor, hemen şekil değiştiriyor, bu tarafa geçiyor. Onun için bence bu devam edecek, gene şekil değiştirip gene devam edecek. Baksanıza Çin'i mini bile içine aldı, yani "Rusya" falan derken, bir Küba hariç, hep beraber orada buluştuk, kimsenin nereye geldiğini anlamadılar insanlar ama, geldik.

Muammer beyin sorularına hızlıca cevap vereyim izin verirseniz. "söylediklerinizin hiçbiri çıkmadı" diyor. Bizi hükümetle karıştırdınız. Söylüyoruz, söylüyoruz, kabul edilmedi mi? Doğru. Ama söylediklerim net ifade edeyim, çıkıyor.

Kayıt dışılığı dikkate alamıyoruz. Çünkü ne kadar olduğunu bilmiyoruz çok net. Fakat burada bir noktaya değineyim. Büyük bir ihtimalle sizlerin düşündüğü kayıt dışılıkla, iktisatçı tarafında oturanların düşündüğü kayıt dışılık aynı şey değil. Yani büyük bir ihtimalle siz vergi dışılığı kayıt dışılık olarak alıyorsunuz. Oysa biz gayri safi yurtdışı hâsıla hesabına girmemiş şeyleri kayıt dışılık diye alıyoruz, ikisi çok farklı. Çünkü adam gelir vergisi saklamış oldu diyelim, ama harcamada yakalandığı zaman, oradan biz yakalarız onu. Yani orada da kayıt dışılık elbette var. Ama ikisi aynı boyutta değil, farklı. Dolayısıyla bunun nasıl hesabı olunur, onu da bilmiyoruz. Dışarıdan gelen kaçak para vergi hesabına girmiyor. O sizin, bizim açımızdan, mali müşavirler açısından kayıt dışı, ama adam gelip de burada harcadığı zaman, Katma Değer Vergisi, araba alıyor kayda giriyor. Ekonomi açısından kayıt dışı olmaktan çıkmaya başlıyor, iş biraz karışık orada.

İş Bankası'yla Hazine meselesine gelirsek, burada bir vasiyet var. Yani bir kurucunun yanında bir vasiyet var. Bir kere buna saygı duymak lazım, birinci mesele bu. İkinci de, ikide bir de bu konuları kurcaladığımız zaman, geçmiş olan bir ülkede bunu daha da kötüye götürüyor. İnsanlar bunu anlamıyorlar. Yani siz ne dersiniz deyin, bu şeyi anlamıyorlar insanlar, "mülkiyete el koyma" falan, bunu anlamıyorlar. Amacımız ne olursa olsun anlamıyorlar. Dolayısıyla bizim risklerimizi büyütüyor, ben bunu hoş karşılamıyorum. Bu daha önce de Anayasa Mahkemesi'nden döndü, iki kere döndü galiba. O nedenle bu işleri kurcaladıkça biz, bizim Türkiye'ye yabancıнын güvenini daha da aşağıya çekiyoruz. Bu ülkenin kurucusu ATATÜRK'ün vasiyetine saygı göstermek apayrı bir konu, zaten oradan bu tarafa da hiç geçmememiz lazım,

hadi bu tarafa geçtik, ülkenin itibarını da düşürücü bir hamle düşünüyorum. Dolayısıyla benim bunu hiç hoş karşılamadığım bir konu.

İbrahim beyin soruları, istihdamla ilgili, zannediyorum daha çok ASAF hocaya yönelik. Onun son sorusunu ben cevaplıyayım. Vergi Kanunlarında teşvik ve istisnalar işe yarıyor mu? Bence yaramıyor. Mutlaka yarıyordur, ama “teşvik yaptım” dediğin, hani öyle derler ya “attığın taş ürküttüğün kurbağaya değmez”, böyle bir olay. Teşviklerle yapılmaz. Teşvikte ürün seçmeniz lazım, on tane ürün, “turkuaz rengi” dedik, bütün tekstil sektörü işi bitirdi. Olmaz böyle şey. Burada üç tane en iyi firmayı seçip, dünya çapında marka yapmamız lazım. Bizim markamız yok. Bunu ben her seferinde söylüyorum, geçen sefer de zannediyorum söyledim. 250 yıldır tekstil sektöründe olup da, marka yaratamamış yegâne ülke biziz, başka yok. Markamız var mı? Var. Ne var? Mesela bunu hep söylüyorum, sanatçılarda bir gün bana kızacak ama, sanat marka mı? Marka. Dünya çapında bir marka mı? Değil. Dünya çapında marka şöyle bir şey; Mesela bir Türk Londra’ya gittiği zaman, GUCCI mağazasının önünden geçerken, “aaaa burada GUCCI varmış, bakim neymiş, bir şey bulabilir miyim” diyorsa o markadır. Siz hiç duydunuz mu? Bir Amerikalı Türkiye’de “aaaa burada SARAR varmış” diye içeri girdiğini, ben hiç duymadım. Ne diye giriyor? Bakıyor, “iyi bir ceket, ucuzmuş da, bir bakayım” diye giriyor, bu marka değil, marka başka bir olay. Dolayısıyla biz bunu yapamadık.

Osman beyin sorusu, parlamenter demokrasiden Cumhurbaşkanlığı sistemine geçişi ekonomiye etkisi, fevkalade kötü oldu tabii. Son derecede kötü oldu. Yani bu Türkiye’nin yurt dışındaki algılanma şeyini düşürdü. Çünkü oradan bakıldığı zaman, Türkiye demokrasiden uzaklaşmış bir ülke gibi görülüyor. Bu bize gelen yatırımları da etkiliyor, “efendim biz işte karar almayı hızlandırdık”, bunu gördüm ki son altı ayda, bir yılda, bu kadar hızlı karar almak da o kadar iyi bir şey değilmiş. Yani birileriyle danışmak, birileriyle konuşmak, koskoca bir “parlamento” diye bir olay var.

Ben tekrar tekrar bir hususu merak ettiğim için sizle de tartışmak istiyorum. Yani eğer bir kişi, iki kişi karar alacaksa, biz 650 milletvekiline niye maaş veriyoruz? En azından oradan tasarruf edelim. Mesela Merkez Bankası’nda 5 bin kişi çalışıyor. Niye çalışıyor? Sonuçta bir tane faiz kararı alıyor. Eskiden kambiyo kontrolü falan vardı, o da yok şimdi. Dolayısıyla yandaş olduk.

Ertuğrul beyin sorusu çok önemli, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan insanların sorunu, Ben bu konuda biraz çalıştım, ama maalesef eldeki veriler çok daha nitelikli değil. Kendimi de zorlayarak biraz bu işe kitabın gelişim sürecinde, Türkiye kitabını yazarken biraz bu işin üzerinde uğraştım. Yani bu durum sürekli değiştiği için sayılarda, sürekli bu işle uğraşmak lazım, aslında devletin bir kurumunun bunu yapması lazım. Şöyle bir katkısı var Türkiye ekonomisine, ilginç pozitif bir katkısı var Türkiye’ye. Yani bu insanların ekonomiye yaptığı katkıları, biz gayri safi yurt dışı hasılaya katıyoruz. Mesela Suriyeli gelmiş bakkal dükkânı açmış şey yapmış filan, üretim olarak gayri safi yurt dışı hesabına giriyor. Fakat bunların vatandaş olmayanları 5 milyonun zaten 4,5 milyonu vatandaş değil zaten, bu vatandaş olmayanları kişi başına gayri safi yurt içi hâsılayı bölerken kişi saymıyoruz. Dolayısıyla bizim kişi başına gelirimiz yüksek çıktı. Saygılarımla, teşekkür ederim.

BAŞKAN VEHBİ KARABIYIK

Teşekkür ederiz. Efendim hocalarımızın hocası buyurunuz.

Prof. Dr. ASAF SAVAŞ AKAT

Teşekkür ederim. İsmail beyin bu düşük faiz hikayesini ben de Mahfi gibi düşünüyorum. Yani bunlar geri teper. Sadece sürdürülemez değil, şeye belki bağlamak lazım bunu. Bu son Cumhurbaşkanlığı rejimi Mahfi bey güzel anlattı. Sadece algı düzeyinde değil, algının ötesinde iktisat faktörü düzeyinde belirsizliği artırdı. Yani biz ne tür bir olaya iktisat politikası yapanların Merkez Bankası, Hazine ve Maliye Bakanlığı aşağı yukarı nasıl tepki vereceğini bilebilirdik. Biz deyince sadece iktisatçılar değil, firmalar da bilirdi. Şimdi bilmiyor, bir kişi karar aldığı için daha zor tahmin etmek aslında. Dolayısıyla belirsizliği artırmanın da üzerine, demin sözünü ettiğim yatırım güvenliği sorunu filan olumsuz bir etki yaptığımı kendi hesabıma düşünüyorum.

Ankete çok keyifli baz alarak bakarım muhakkak şeyde. Şimdi yaşlıları normal karşılamak lazım, çünkü “yaşlı” dediğimiz insanlar hayatları boyunca hep yaşam standartlarının yükseldiğini gördüler. Yani ben 43'lüyüm. 100 TC vatandaşından 43'lü doğan 50 tanesi bile ilkokula gidememişti. Şimdi bu adam çocuğuna belki, hepsinin torunları lise mezunu falan oluyor. Elektrik 1950 yılında nüfusun % 8'inin elektriği vardı. Değil mi yani, bizim nesil biz hep daha iyisini gördük. İstanbul'da 1960 yılında 3 bin tane özel otomobil vardı arkadaşlar. Şimdi İstanbul'da yüzde yarımının tabii istediklerinde havagazını açıp şey yapıyorduk, geri kalanı çalı çırpı toplayıp ateş yakmak zorundaydı. Şunu lütfen unutmayalım, şimdi bu arada bana kızacak ama Türkiye'de bugünkü yaşam koşullarınızı bakımından 5 sene, 10 sene, 15 sene, 20 sene, 30 sene, 40 sene geriye baktığımızda müthiş bir gelişme ve ilerleme oldu. Ve yaşlandıkça da bu insanlar bunun mutluluğunu yaşadı. Bu eskiyi bilmeyen gençlerde sorun var. Onlar çünkü doğduklarında internet vardı. Onlar bakıyorlar, “ne biçim iş Türkiye kötüye gidiyormuş”, yani dolayısıyla bu ilişkileri normal görmek lazım. Muhabbeti sonra yapalım, siz bir uzatırsanız ben beş uzatırım, akşama kadar uzatırım.

AYTEN BERİK

Sorun o değil, genç nüfusun sağlığı benim için söz konusu olan...

Dr. ASAF SAVAŞ AKAT

Ben yanlış anladım. Gençken neydi hatırlasanıza sağlık, valla ben hep meraklıydım, belki boynumda sorun olduğu için sağlığım hep önemliydi.

Bu kapitalizmi Mahfi bey güzel söyledi. Bu kapitalizmin bir anlamı var aslında. 1850 yılında batmak üzereydi. Sonra 1872'de tekrar battı. 1917'de Rus devrimi oldu, kesin batmıştı. Biz üniversiteye gittiğimizde batışı an meselesiydi. Hep beraber devrimci olduk, yani değil mi? Kapitalizmin son krizi ve bitmek üzereydi. Sonra işte 80'lerde geldi, tekrar battı. Sonra işte Sovyetler Birliği battı. Niye battığını anlamadık. Yani Mahfi beyin dediği gibi, bu su kaldıran bir yemek belli ki, bu işlere fazla da güvenmemek lazım.

Muammer bey kızıyor bize artık. Muammer bey bize niye kızıyor? “Siz iyi şeyler söylüyorsunuz, hasta mısınız, nesiniz” demeye getiriyor. Şimdi Muammer beyi şey yapmasın diye diyeceğiz ki, durum fecaat, dolar en geç bir hafta içinde 100 bin lira, insanlar aç, Türkiye'de herkes aç kalacak, bütün üretim duracak. Şimdi güzel bir cevap, ağızlarından nedir, ağızlarından bal damlıyor. Bu benim eski deneyimimdir.

Her milletin kendine göre bir karakteri var. Başka ülkeler için de geçerli olabilir, ben bunu bilmiyorum. Böyle bir konuşma yaparsın, “ekonomide o iyi gidiyor, bu iyi gidiyor” demeye başlayınca vatandaşın tabii gözünün feri sönmeye başlar, ekonomide iyi haberleri ben söyledikçe o mutsuzluğu yavaş yavaş salonu kapsadığını görürüm. Canlandırmak istiyorsan ne yapacaksın?

“öldük, bittik” dedin mi, hemen gözler pırıl pırıl parlıyor, mutluga kavuştular hepsi. Bu da her milletin kendine göre bir şeyi var.

Kayıt dışılığıyla ilgili Mahfi beyin söylediği, kayıt dışı şey yapmaz, istihdam da olabilir İbrahim beyin söylediği. Ama netice itibariyle mühim olan istihdamın, öyle veya böyle düşmesidir. Demek ki o teşvikleri verseler, şimdi niye vermiyorlar? Verseler artar mıydı? Ona da çok emin değilim.

Cumhurbaşkanlığı ile ilgili olarak söyledim. Burada iki şey var sayın üstadımızın söylediğinde. Birincisi aslında, bu açıdan değil de başka bir açıdan bakalım. “bu insanlar niye geliyor Türkiye’ye” dediğimizde, çünkü Türkler o ücrete, o işi yapmak istemedikleri için. Şimdi özellikle yaşlı bakımından çok net bir şekilde görüyoruz bunu. Fazla para almıyorlar. Yatılı kalıyorlar. Türk kadınları kabul etmediği için, demek ki bizim işsizliğe razı, fakirliğe de razı, ama o ücretle, o işte çalışmayı onlar ise kabul ediyorlar. Yani işin bir de o boyutu var. Türkiye’deki ücret düzeyi, insanların çalışmaya etkin razı oldukları ücretler, o Türkmenistanlıların, ondan sonra Romanyalıların, Moldovların çalışmak için razı buldukları ücret arasında bir fark olduğu için, yoksa tabii ki Türkler gelir. Bir de o tarafından dikkat çekmek istedim. Ben de onu diyorum, siz aynı ücrete, yani 3 bin liraya Türk kadın bulamadığımız için, onu buluyorsunuz. Türk kadınları 3 bin liraya gelmiyorlar. Aynı işe gelmiyorlar. Hani gelse, tabii ki herkes Türk kadını tercih eder. Bir de böyle bir şey var.

İş Bankası’yla ilgili güven konusunda, mülkiyeti müsadere geleneği, Osmanlı’nın en derin geleneklerinden biridir. Cumhuriyet döneminde de pek ortadan kaldırıldığı iddia edilemez. Türkler müsadereye mütemayildir. Demek ki böyle bir zihniyet yapısına sahiptirler. Bu sıralarda bu müsadere geleneğinin tekrar gündemde olduğunu görüyoruz. Bu tabii yatırımlar açısından Türkiye’de çok önemli bir engeldir. Yani eğer yatırım yapacaksanız sonra müsadere edecekse yine burada yaparsınız. Onun için dikkat ederseniz Türk firmaları yatırım yapmaya, döviz kazanan sektörlerdeki Türk firmaları yatırım yapmaya devam ediyorlar. Yalnız Türkiye dışındaki, yani müsadere itibariyle daha az gördükleri yerlere gidiyorlar. Burada üretmek daha ucuz aslında. Ama malın tümünü kaybetme riski taşıdığı için, o maliyet farkı tanınmıyor. Çin’de de müsadere riski var ama ücretleri baskılayarak, o kadar düşürmüş ki maliyeti adam bakıyor “biz bunu zaten iki senede çıkartırız” diyor, hukuktan dolayı gitmiyor. Türkiye’de bu yatırımı tekrar Türkiye’ye çeker. İki yol var. Ya hukuku tesis ederek güvenle, ya da ücretleri çok daha fazla düşürerek, o takdirde de gelirler.

Bugünkü sorunumuz ücretler, bu müsadere riskini kapsayacak kadar düşük değil. Onu kapsadığı zaman şey yapar. Çin’in mucizesi bundan ibarettir. Müsadere riski orada, adam ücretleri öyle baskılamış ki, bu karlılıkta ederse etsin ağabey, iki sene nedir, fazla zaten çıkartıyor, gitsin. Çok teşekkür ediyorum.

BAŞKAN VEHBİ KARABIYIK

Şimdi kapanışa geçeceğiz. Kapanış bölümünde Başkan Yardımcımız Sabri beyden rica edeceğiz, plaket sunumumuz var. Ama ben özellikle demin saydığım isimleri bir kere daha hatırlatayım. Çünkü âcizane birer hediyemiz var Çalışanlarımız sizleri yakalamaya çalışacaklar. Lütfen ağır çıkın, sizi kaçırmayın.

Değerli konuşmacılarımıza da âcizane birer hediye yapmaya çalıştık, plaketin dışında. Bence hakikaten Türkiye’nin izlemesi gereken bir toplantı olduğu kanaatindeyim. Çok çok değerli

bilgiler edindik. Bunların birçoğunu maalesef hatırlayıp, anlatamayacağız, aktaramayacağız. Bir daha dinlemeye hazırız.

Bir kere daha lütfen bütün değerli konuşmacılarımızı hep beraber alkışlayalım.

SABRİ TÜMER

Ben de saygıdeğer hocalarıma çok teşekkür ediyorum. Bilhassa Nazım hocama bu “Ekonomide Beklenti Endeksi” iki yıldır devam ediyor. Gerçekten çok merak ediyorum. Yeminli Mali Müşavirlerin bir hikâyesi yazılacaksa, işte buradan başlamalı diyorum. Yeminli Mali Müşavirler demek ki sadece tasdik yapan, vergi mevzuatını yönlendiren kişiler değil, aynı zamanda ekonominin işleyişini de sahada görerek bunu bilimsel anlamda dökerek, bu beklenti endeksi meydana gelmiştir. Bu tarihten sonra inanıyorum ki Yönetim Kurulu’nda bunun üzerinde çalışacağız. Bunu ilgililere, Maliye Bakanlığı’na ve diğer kurum ve kuruluşlara basınla yaklaşarak Yeminli Mali Müşavirlerin neler yaptığını göstermek amacımız.

Ben bu duygularla önümüzdeki günlerin çok daha parlak olacağına, mesleğimizin çok daha ilerlerde olacağına, büyük katkısı olacağına candan inanıyorum. Bu duygularla sayın Profesör Doktor Nazım EKREN’e plaketini vermek üzere, kurucu Başkanımız sayın Sezai ONARAL’ı kürsüye davet ediyorum, buyurunuz.

SEZAI ONARAL

İstanbul Yeminli Mali Müşavirler Odası’nda bugün kadar bürokrasiden fazla bir destek görmedik. Hiç bir Bakan da gelip bizim Odamıza derdimizi sormadı, ama hocamız hiç kendisini tanımazken “sizin bir derdiniz, bir sorunuz var mı, ben bu Oda’nın üyesiyim” diyen hocamızdır. Odamıza randevu alarak gelir, çok değerli bir üstadımızdır. Ayrıca anketin tabii kamuoyunda mesleğimize dikkat çekeceğine inanıyorum. Yöneticiler topluluğundan mutluyuz. Evveliden plaket verirken böyle bir konuşmam yoktu ama

SABRİ TÜMER

Evet, şimdi iki hocamızın Asaf hocamızla Mahfi hocamızın katılımlarına özellikle teşekkür ediyoruz. Asaf ve Mahfi hocamıza plaketlerini vermek üzere bir önceki yıl TÜRMOB Genel Başkanımız sayın MasisYONTAN’ı kürsüye davet ediyorum. Buyurun.

SABRİ TÜMER

Evet, plaketini vermek üzere Sayın Vergi Konseyi Başkanımız Erdal ÇALIKOĞLU’nu kürsüye davet ediyorum. Buyurun.

İSTANBUL YMM ODASI BAŞKANI VEHBİ KARABIYIK

Hepinize teşekkür ediyoruz. İyi akşamlar, çok sağolun